

Mona Söderholm 1501839 & Riina Raussi 1700546

LEIKKI SUKUPUOLISENSITIIVISYY- DEN EDISTÄJÄNÄ VARHAISKASVA- TUKSESSA

Opinnäytetyö
Sosionomi

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Mona Söderholm & Riina Raussi	Sosionomi (AMK)	Marraskuu 2018
Opinnäytetyön nimi		
Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa		54 sivua 3 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kotkan Kaupunki		
Ohjaaja		
Auli Jungner		
Tiivistelmä		
<p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan sukupuolisensitiivisten leikkien herättämiä reaktioita lapsissa ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkemyksiä sukupuolisensitiivisyydestä. Opinnäytetyön aihe sai innoitusta Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa - tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa-hankkeen kautta, mutta se on toteutettu yhteistyössä tutkimuksen tilaajan Kotkan kaupungin kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten lapset reagoivat uusien sukupuolisensitiivisyyttä tukevien leikkien avaamiin mahdollisuuksiin. Lisäksi tutkimus kartoitti, millaisena päiväkodin henkilökunta koki sukupuolisensitiivisyyden arjessaan.</p>		
<p>Tutkimuksen aineisto kerättiin videoinnin ja kyselylomakkeiden avulla. Videointia hyödynnettiin lapsien kanssa toteutetun osion aineiston tallentamiseen. Lapsille järjestettiin kolme erilaista, noin puolen tunnin pituista leikkikertaa, jotka videoitiin. Kyselylomakkeiden avulla selvitettiin tutkimukseen osallistuneen päiväkodin henkilöstön näkemyksiä sukupuolisensitiivisyydestä. Kyselylomakkeet jaettiin koko päiväkodin henkilökunnalle ja niitä oli yhteensä 12 kappaletta, joista puoleen vastattiin.</p>		
<p>Videoinnista saatu aineisto paljasti sukupuolisensitiivisyyttä tukevien leikkien herättävän lapsissa kiinnostusta ja innostusta uusien sukupuolisensitiivisten roolien kokeiluun. Lisäksi lapset kokeilivat sukupuolisensitiivisyyttä tukevan ilmapiirin innoittamana uusia sukupuolistereotyyppioista poikkeavia leikkejä. Lapset peilasivat myös oppimiaan uusia käsitteitä ja asioita oman elämänsä kokemuksiin.</p>		
<p>Tutkimukseen vastanneista varhaiskasvatuksen ammattilaisista suurin osa oli valmis omaksumaan uusia sukupuolisensitiivisyyttä tukevia käytäntöjä osaksi työskentelyään. He olivat myös avoimia sukupuolisensitiivisyyttä koskevan lisätiedon saamiseksi. Sukupuolisensitiivisyys oli käsitteenä tuttu kaikille vastaajille ja suurin osa heistä piti sitä tärkeänä osana varhaiskasvatusta.</p>		
<p>Tutkimus toteutettiin haastavasta ja uudesta lapsinäkökulmasta tarkasteltuna. Tutkimus antaa hyötyä niin osallistuneelle päiväkodille, kuin myös sen tilaajalle Kotkan kaupungille. Tutkimuksen avulla saadaan tietoa kotkalaisen päiväkodin sukupuolisensitiivisyyttä tukevista valmiuksista ja sukupuolisensitiivisyyttä tukevien leikkien ja leikkiympäristön hyödyistä lapsille.</p>		
Asiasanat		
varhaiskasvatus, sukupuolisensitiivisyys, lasten kehitys, sukupuoliroolit		

Author (authors)	Degree	Time
Mona Söderholm & Riina Raussi	Bachelor of Social services	November 2018
Thesis title		
Playing as a contributor of gender sensitivity in early childhood education.		54 pages 3 pages of appendices
Commissioned by		
The City of Kotka		
Supervisor		
Auli Jungner		
Abstract		
<p>The purpose of this thesis was to study children’s reactions that were caused by games that advance gender sensitivity and visions that kindergarten workers have in relation to gender sensitivity. The idea of this thesis was inspired by a project called Gender Sensitivity in Early Childhood Education – equal encounter in nursery schools and it was commissioned by the city of Kotka. The objective of this thesis was to study how children react to new possibilities that were created by new gender sensitive games. The thesis also clarified how kindergarten workers experienced gender sensitivity as a part of their day to day basics at work.</p>		
<p>The data of this thesis was collected by filming three different kinds of playing occasions with children and questionnaires that were given to kindergarten workers. Each occasion lasted for almost 30 minutes. Kindergarten workers answered half of the 12 questionnaires that were given to them.</p>		
<p>The data that was filmed with children clarified that gender sensitive games made children more excited and interested in trying new gender sensitive roles while playing. Gender sensitive atmosphere also inspired children to try new games that were not considered as typical games for their gender. They also tried to compare their new experiences and feelings about gender sensitivity to previous experiences of their lives. Most of the kindergarten workers were ready to expand their everyday work with gender sensitivity. They were also ready to learn more about gender sensitivity in early childhood education. All of the kindergarten workers knew what gender sensitivity means and most of them thought it was an important part of early childhood education.</p>		
<p>This thesis was executed from a new and challenging point of view because it focused mainly on children’s experiences. The data on children’s reactions to gender sensitive games gives the kindergarten useful information about how beneficial gender sensitive games are for children’s growth. This thesis gives important information about the ways in which City of Kotka can develop gender sensitive professional skills of their professional early childhood educators.</p>		
Keywords		
early childhood education, gender sensitivity, children’s growth, gender roles		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARHAISKASVATUS.....	8
2.1	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	9
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelma kunnan velvollisuutena	10
2.3	Varhaiskasvatuslaki	11
2.4	Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus	12
3	3-5 VUOTIAAN KEHITYS	13
3.1	Kolmivuotiaan kehitys	13
3.2	Nelivuotiaan kehitys.....	14
3.3	Viisivuotiaan kehitys	15
3.4	Erilaisia teorioita lapsen kehityksestä	16
3.4.1	Piagetin vaiheteoria	16
3.4.2	Eriksonin kehitysteoria	18
3.5	Sukupuoli-identiteetin kehitys 3-5- vuotiaalla	18
4	SUKUPUOLISENSITIIVISYYS	20
4.1	Tutkimustuloksia sukupuolen moninaisuudesta.....	21
4.2	Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa	21
5	LEIKKI	25
5.1	3-5- vuotiaan leikki.....	26
5.2	Leikki ja sukupuolisensitiivisyys	27
6	TYÖN TAUSTA.....	29
6.1	Työn toteutus.....	29
6.2	Aiheen rajaus.....	29
6.3	Tutkimuskysymykset.....	30
6.4	Tutkimusmenetelmä	31
6.5	Aineistonkeruu ja aineistonkeruumenetelmät	32
7	TOTEUTUS JA TULOKSET	34

7.1	Ensimmäinen tuokio: Sukupuolen moninaisuus	34
7.2	Toinen tuokio: Vapaata leikkiä	37
7.3	Kolmas tuokio: Roolileikkejä	40
7.4	Kyselylomakkeet.....	42
8	TULOSTEN ANALYYSIÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	45
8.1	Sukupuolisensitiivisyyden näkyvyys leikissä.....	46
8.2	Reaktioita sukupuolisensitiivisyyttä tukevista leikeistä.....	47
8.3	Ammattilaisten valmiudet.....	49
9	POHDINTA.....	50
9.1	Tutkimuksen luotettavuus.....	53
9.2	Ammatillinen kasvu.....	54
9.3	Opinnäytetyöprosessin tarkastelu.....	57
9.4	Jatkotutkimushaasteet.....	58
	LÄHTEET.....	60

LIITTEET

Liite 1. Suostumuslomake vanhemmille

Liite 2. Kyselylomake

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa sai alkunsa Tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa -hankkeen innoittamana. Törmäsimme hankkeeseen ja sitä kautta sukupuolisensitiivisyyteen internetissä ja kiinnostuimme tästä uudesta aiheesta. Halusimme lähteä tutkimaan aihetta syvemmin ja erityisesti uudesta lapsen näkökulmasta, sillä tämän kaltaista tutkimusta ei ole ennestään juurikaan tehty. Otimme yhteyttä hankkeen projektipäällikköön, joka antoi meille lisäinnostusta ja ohjasi meitä leikkien pariin tutkimuksessamme. Näin tutkimuksemme aiheeksi muodostui Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa.

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa lapsen yksilöllisyyden huomioimista ja erilaisten normittuneiden sukupuoliroolien turhan korostamisen vähentämistä. Se on lasten sukupuoleen keskittyvän luokittelun ja siihen täysin perustuvan kasvatuksen välttämistä. Sukupuolisensitiivinen työskentely tarkoittaa uusien mahdollisuuksien avaamista lapselle ja niiden kokeilussa tukemista. Sukupuolen ei anneta määrittää sitä, kuka lapsi on ja millaiseksi yksilöksi hän on kasvamassa. Sen sijaan lapselle annetaan mahdollisuus kokea ja ilmaista itseään juuri sellaisena kuin hän on ilman pelkoa tuomitukseksi tulemisesta.

Tutkimuksessamme käsittelemme sitä, miten lapset reagoivat uusiin sukupuolisensitiivisyyttä tukeviin leikkeihin. Keskitymme havainnoimaan 3 – 5-vuotiaiden lasten alkureaktioita uusia leikkejä kohtaan ja niiden vaikutuksesta ilmenviä mahdollisia muutoksia. Havainnoimme sitä, miten sukupuolisensitiivinen leikki ja leikkiympäristö vaikuttavat lapsen avoimuuteen ja rohkeuteen kokeilla uusia asioita. Tämän lisäksi hyödynnämme myös sukupuolisensitiivisyyttä ja sukupuolen moninaisuutta kuvaavaa kirjallisuutta tutkimuksessamme. Kirjallisuuden avulla tutustumme lasten kanssa uusiin aiheisiin ja tilanteisiin turvallisesti leikin varjolla. Tutkimukseemme kuuluu myös varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkökulmaan keskittyvä osio, jonka avulla kartoitamme varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoja ja taitoja sukupuolisensitiivisyydestä ja sen hyödyntämisestä käytännössä.

Koimme aiheemme ja erityisesti näkökulmamme tärkeäksi, sillä sukupuolisensitiivisyyttä ja sen mukanaan tuomia muutoksia ei ole juurikaan tutkittu lasten

näkökulmasta. Sukupuolisensitiivisyydellä pyritään muokkaamaan varhaiskasvatuksen ammattilaisten työtettä uuteen yksilöä huomioivampaan ja yhdenvertaisuutta kunnioittavampaan suuntaan. Meitä kiinnostikin haastaa totuttu näkökulma ja tutkia uuden työtteen avaamia mahdollisuuksia nimenomaan lapsen silmin. Tavoitteenamme oli tuoda ilmi, miten lapset reagoivat sukupuolisensitiivisiin leikkeihin ja sukupuolisensitiivisyyttä tukevaan leikkiympäristöön ja näin valaista niiden mukanaan tuomia hyötyjä lapsen kehitykselle. Sukupuolisensitiivisen työtteen kohteena on aikuinen, mutta varsinaisen sukupuolisensitiivisen toiminnan kohteena on loppujen lopuksi kuitenkin lapsi. Näin olen on tärkeää nähdä myös uudistetusta toiminnasta saatava hyöty selkeällä ja konkreettisella tasolla, kuten tutkimuksessamme pyritään tekemään.

Toteutimme tutkimuksemme yhteistyössä Kotkan kaupungin kanssa. Kaupunki järjesti tutkimuksellemme toteutuspaikan, joksi valikoitui kotkalainen Lankilan päiväkoti. Järjestimme tutkimuksemme toteuttamisen kokonaisuudessaan kyseisessä varhaiskasvatuksen yksikössä. Yksikön henkilökunta koki meille tutkimukseen osallistuneen lapsiryhmän ja muodosti henkilöstöä koskeneen osion otoksen. Yhteistyömme oli siis onnistunutta ja vastavuoroista. Kotkan kaupunki toimi opinnäytetyömme tilaajana.

Tutkimuksemme aikana tärkeimmiksi kirjoittajiksi aiheen tiimoilta nousivat Outi Ylitapio-Mäntylä, Maarit Huuska, Marita Karvinen ja Maarit Alasuutari. Kyseisten kirjoittajien tutkimukset ja tekstit auttoivat meitä rakentamaan teoreettista viitekehystä ja peilaamaan tutkimustuloksiamme jo olemassa olevaan tietoon. Lisäksi Liisa Keltikangas-Järvisen kirjoitukset ja Väestöliiton Laseke-tutkimus antoivat tutkimuksellemme peilauspintaa. Monipuolista tietoa sukupuolisensitiivisyydestä on edelleen suhteellisen vähän, mutta kyseiset tutkijat ja kirjoittajat ovat luoneet aiheelle jo hyvää pohjaa. Valtaosa tiedosta on kuitenkin varhaiskasvatuksen henkilöstön näkökulmaan keskittyvää informaatiota.

Sukupuolisensitiivisyyden tutkiminen lapsen näkökulmasta oli paikoin haastavaa, mutta sitäkin palkitsevampaa. Uskomme, että tutkimuksestamme voi olla hyötyä muille aiheeseen tutustuville. Sukupuolisensitiivisyydestä tehty tutkimus voi muuttaa valmiita ja vanhentuneita näkökulmia ja luoda entistä yksilöllisemmät kasvumahdollisuudet lapsille.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatus on lapsen kasvatusta, hoitoa ja opetusta yhdistävää toimintaa, joka perustuu erityisesti pedagogiseen osaamiseen. Toiminta on suunniteltua ja tavoitteellista ja sen tarkoituksena on lapselle tarjotun opetuksen, hoidon ja kasvatuksen lisäksi edistää lasten ja perheiden hyvinvointia. (Opetushallitus 2018.) Varhaiskasvatuksella tuetaan kokonaisvaltaisesti lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksella edistetään lasten tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja ehkäistään syrjäytymistä. Varhaiskasvatus tukee lapsen osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus ohjaa ja tukee huoltajia tarvittaessa kasvatukseen liittyvissä asioissa sekä mahdollistaa vanhempien mahdollisen työelämään tai opiskeluun osallistumisen. (Opetushallitus 2016, 14.)

Jokaisessa varhaiskasvatusta toteuttavassa päiväkodissa on omanlaisensa tunnelma. Tunnelman aistii heti, kun astuu sisälle päiväkotiin. Päiväkodissa lapset ja työntekijät muodostavat omanlaisensa toimintakulttuurin. Tärkeää toimintakulttuurin rakentumisessa on toimiva yhteistyö työyhteisön kesken sekä laaja ja toimiva yhteistyöverkosto, jotka takaavat lapselle sekä heidän perheilleen hyvän ja turvallisen varhaiskasvatuksen. (Helenius & Lummelahki 2018, 16–17.) Jotta varhaiskasvatuksesta voitaisiin tehdä mahdollisimman laadukasta, tulee sen parissa työskentelevillä toimijoilla olla selkeä ja yhteinen näkemys siitä, miten työtä toteutetaan. Tämän tavoitteen mahdollistamisen tukena, käytetään samaan lopputulokseen tähtääviä varhaiskasvatussuunnitelmia. Koko pakkaa tukevat vielä juridiset säädökset ja velvoitteet, joista on säädetty varhaiskasvatuslaissa. Näin voidaan mahdollistaa yhteistä päämäärää onnistuneesti tavoitteleva varhaiskasvatus.

Tärkeimpinä yhteistyökumppaneina päiväkodin kanssa ovat lapsen vanhemmat, sillä heidän kanssaan työskennellään päivittäin ja muun muassa kuuluisia lapsen päivästä vaihdetaan päivän päätteeksi. Lapsen vanhemmat otetaan mukaan varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, jotta mahdollistetaan heille osallistuminen lapsen päiväkotielämään jo heti alusta alkaen. Vanhemmat pääsevät myös osallistumaan suunnitelman toteutuksen arviointiin ja kehittämiseen. Tällaisiin tilanteisiin pitäisi pyrkiä myös ottamaan lapsi mukaan, jotta

saadaan hänen äänensä kuuluviin niin kuin varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa edellytetään. Työyhteisön on tärkeää luoda lapsen vanhemmille tunne, että heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan kuunnellaan, kunnioitetaan ja että heidän olisi helppo lähestyä yhteisön jäseniä. Lapsille on myös tärkeää saada tunne, että heidän mielipiteitänsä ja toiveita kuunnellaan, jotta he kokevat pystyvänsä itsekin vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin. (Helenius & Lummelahhti 2018, 18.)

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Opetushallitus on laatinut valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet vuonna 2016. Perusteet mahdollistavat lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisen yhteistyössä päiväkodin työntekijöiden sekä vanhempien kesken. Suunnitelmasta ei löydy tarkkoja ikäkuvauksia, vaan siinä korostuvat varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät, kehityksen ja oppimisen yhteys, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuus sekä lapsen omien tarpeiden huomiointi. Perusteista löytyy viisi laajasti kuvattua oppimisen aluetta, jotka antavat kasvattajalle mahdollisuuden hieman soveltaa niitä. Näissä perusteissa korostuvat pedagogiikan merkitys, pedagoginen toimintakulttuuri ja sen jatkuva arviointi ja kehittäminen. (Hujala & Turja 2017, 15.)

Varhaiskasvatustilain perusteella Opetushallitus on antanut valtakunnallisen määräyksen, jonka pohjalta paikalliset ja lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan sekä varhaiskasvatusta toteutetaan. Perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään erikseen lapsen oikeuksista kasvatukseen ja kasvatuksen erilaisista tavoitteista. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus koostuu kolmesta erilaisesta tasosta, joita ovat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja jokaiselle lapselle yksilöllisesti räätälöity varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on viisi osa-aluetta:

1. *Ajattelu ja oppiminen*
2. *Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*
3. *Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*

4. *Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen*
5. *Sekä osallistuminen ja vaikuttaminen*

Näistä viidestä erilaisesta osa-alueesta syntyy kokonaisuus, joka liittyy ja sisältyy päivähoidon kaikkiin toimintoihin ja päivittäiseen arkeen. Näitä kaikkia varhaiskasvatuksen työntekijöiden pitäisi työskentelyssään käyttää. Kyseiset osa-alueet mahdollistavat työntekijän toiminnan ja lapsien tarpeiden kohtaamisen päivittäin. (Helenius & Lummelahdi 2018, 25.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma kunnan velvollisuutena

Kunnalla on tehtävä laatia kunta kohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli VASU. Vasu laaditaan valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden pohjalta. Suunnitelma tulee laatia siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Tärkeää suunnitelmaa laadittaessa on ottaa huomioon kunnalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskeva arviointitieto sekä kehittämistyön tulokset. (Eskola 2017, 9.)

Jokaiselle lapselle, joka saa varhaiskasvatusta, laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, joka turvaa oikeuden saada suunniteltua ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lapsen etu ja tarpeet toimivat suunnitelmien lähtökohdana. Tavoitteet, jotka yhteistyössä työntekijän ja vanhempien kanssa laaditaan lapsen kasvatukseen liittyen päiväkodissa, kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan. On tärkeää huomioida työntekijän ja vanhempien yhteistyön lisäksi suunnitelmaa laadittaessa myös lapsen mielipide ja ottaa huomioon hänen mielipiteensä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessista vastaa lastentarhanopettaja. (Eskola 2017, 10.)

Varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä millaiset toimenpiteet niissä ovat olleet. Suunnitelmaa tehdessä siihen kirjataan jokaisen lapsen yksilöllinen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet ja lapsen tarpeet. Suunnitelmaan on myös tärkeää koota huomioita lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista ja ryhmässä toimimisesta niin työntekijöiltä, että huoltajilta. Suunnitelmaa tehdessä on tärkeää myös huomioida lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta.

Varhaiskasvatussuunnitelma tulee arvioida vähintään kerran vuodessa, mutta muuten aikaisemmin, jos lapsen tarpeissa tapahtuu muutosta. (Eskola 2017, 10.)

2.3 Varhaiskasvatustilaki

Varhaiskasvatustilain avulla säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen. Lain velvoitteet kattavat kaikki varhaiskasvatusta tarjoavat toimijat sektoreista ja yksikön muodosta huolimatta. (Varhaiskasvatustilaki 540/2018).

Laila halutaan turvata lapsille suunnitelmallista ja tavoitteellista hoitoa ja opetusta, jonka pohjana toimii pedagoginen tieto ja taito. Laki säättää varhaiskasvatuksen toteutuksen lisäksi tarkasti myös sen järjestämisestä. (Varhaiskasvatustilaki 1. § 2. mom.) Varhaiskasvatusta voidaan toteuttaa kolmessa erilaisessa muodossa. Päiväkotitoiminta, jota tapahtuu päiväkodissa, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. (Varhaiskasvatustilaki 1. § 1. mom.)

Varhaiskasvatustilaisa säädetään varhaiskasvatuksen tavoitteista seuraavasti:

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatustilaympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatustilaympäristön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatustilassa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustilaympäristössä. (Varhaiskasvatustilaki 1. § 3. mom.)

2.4 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus

Ylitapio-Mäntylä kertoo teoksessaan Villit ja kiltit (2012) tasa-arvokasvatuksesta, jossa huomioidaan tasa-arvoa ja sukupuolittuneita käytäntöjä. Kirjassa puhutaan siitä, kuinka tärkeää on muistaa, mitä laissa kyseistä asiaa käsiteltäessä sanotaan. Laissa kerrotaan muun muassa siitä, kuinka naisille ja miehille tulee tarjota samat mahdollisuudet koulutukseen, joka tulee huomioida opetuksessa ja oppimateriaaleissa. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 26–27.)

Yhdenvertaisuuslain avulla turvataan ja edistetään naisten ja miesten välillä tapahtuvaa yhdenvertaisuuden toteutumista. On tärkeää muistaa, että jokainen lapsi on tärkeä, häntä tulee kuunnella sekä hänen taustansa ja ajatuksensa ottaa huomioon. Riippumatta lapsen sukupuolesta, tulee hänelle antaa mahdollisuus kasvuun, oppimiseen ja muuhun toimimiseen. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 27.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan arvoperustan yleisperiaatteista, jotka ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteiden huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatiminen ja lapsen syrjintäkielto. Nämä asiat löytyvät myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta sekä varhaiskasvatuslaista. (Opetushallitus 2016, 20.)

Tasa-arvoisuutta kuvataan oikeudenmukaisuuden, kunnioituksen ja vapauden kautta erilaisissa toiminta- ja opetussuunnitelmissa. Näiden erilaisten suunnitelmien on tarkoitus ohjata varhaiskasvatuksen työkentällä olevien työntekijöiden toimintaa ja toimia samalla yhdenlaisena työväliseenä heidän työskentelyssään. Tärkeää työväliseen käytössä on se, miten työntekijät toimivat ja puhuvat työssään asiaan liittyen. Onkin tärkeää, että työntekijänä pohtii mitä tekee ja kuinka työssään toimii, kun ohjaa lapsia erilaisissa tilanteissa. On myös tärkeää miettiä omia arvoja ja ajatuksia kyseiseen aiheeseen liittyen sekä olisiko niissä ajatuksissa jotakin muutettavaa. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 151.)

3 3-5 VUOTIAAN KEHITYS

Leikki-ikäisen lapsen kehityksessä korostuu omatoimisuuden oppiminen ja aiemmin opittujen taitojen vahvistaminen. Lapsen liikkuminen kehittyy sulavammaksi ja ketterämmäksi motorisen kehityksen edistyessä sekä kielelliset taidot parantuvat, jonka ansiosta puheesta tulee yhä selkeämpää. Lapsen sosiaalisten taitojen kehitystä voidaan tarkkailla arkipäiväisissä tilanteissa, esimerkiksi lapsen leikkiessä ikätovereidensa kanssa. (Kahri 2003, 10–31.)

Leikki-ikässä lapsen tiedonhalu kasvaa, jolloin hän aloittaa myös erilaisten asioiden kyseenalaistamisen ja asioiden itsenäisen pohdinnan. Lapsi kyselee paljon, miksi jokin asia on niin kuin on ja miksi jossakin tilanteessa toimitaan tietyllä tavalla. Lapsi alkaa muodostamaan omia mielipiteitään ja haluaa tuoda niitä ilmi kykyjensä mukaan. Aikuisen on tärkeää olla läsnä lapsen esittäessä mieltään askarruttavia kysymyksiä. Aikuiselta saatu tuki ja malli ohjaavat myös lapsen näkökulmien kehitystä havainnointiin perustuvan mallioppimisen myötä. (Kahri 2003, 12–28.)

3.1 Kolmivuotiaan kehitys

Kolmen vuoden iässä lapsi alkaa toimia yhä omatoimisemmin. Hän oppii selviytymään arkipäiväisistä asioista itsenäisemmin ja on usein myös oma-aloitteinen omien taitojen kokeilemisessa. Lapsen oppiminen perustuu kyseisessä ikävaiheessa mallioppimiseen, jolloin vanhempien ja lapsen lähellä olevien aikuisten rooli lapsen tiennäyttäjänä ja ohjaajana korostuu. Kolmivuotias lapsi alkaa harjoittelemaan myös itsenäistä päätöksentekoa, jossa vanhemmalta tai muulta aikuiselta saatava tuki on tärkeänä osana onnistumista. (Kahri 2003, 11.)

Kolmivuotiaan lapsen liikkuminen alkaa muuttua sulavammaksi ja ketterämmäksi motoristen taitojen kehittyessä. Lapsi hallitsee tyypillisesti esimerkiksi juoksemisen, kiipeilyn, tasapainoilun ja äkkinäisistä pysähdyksistä ja käännöksistä selviytymisen. Erilaisissa maastoissa liikkuminen on tärkeää, sillä se tukee lapsen motoristen taitojen kehitystä entisestään. Liikkuminen on monille kolmivuotiaille mieluista tekemistä ja sitä kannattaakin tukea myös aikuisten toimesta. (Kahri 2003, 11.)

Kolmen vuoden iässä lapsen kielellinen kehitys on jo hyvässä vaiheessa. Puhe on usein vielä takeltelevaa ja osa äännteistä saattaa jäädä puutteellisiksi. Lisäksi lapsen voi olla vielä vaikea toisinaan ilmaista itseään, sillä hän ei välttämättä löydä vielä kaikkia etsimiään sanoja. Kolmen vuoden iässä lapsi on usein kuitenkin innokas oppimaan ja kiinnostunut ympärillään olevasta maailmasta. Tämän seurauksena kolmivuotias esittää tyypillisesti paljon kysymyksiä, joiden kautta hän laajentaa maailmankuvaansa ja kehittää näin myös kielellistä ilmaisuaan. (Kahri 2003, 12.)

Useiden kysymystensä kautta lapsi alkaa pikkuhiljaa omaksumaan myös erilaisia käsitteitä. Hän oppii tunnistamaan erilaisia värejä ja lukumääriä ja hahmottamaan eri suuntia. Lapsi alkaa myös oppia asioiden vertailua. Käsitteiden omakuminen tapahtuu parhaiten tavallisten arkisten toimintojen parissa ja lapsen kanssa käytävän keskustelun ja hänen kysymyksiinsä vastaamisen avulla. Näin lapsi oppii yhä paremmin ilmaisemaan myös itseään ja omia ajatuksiaan. (Kahri 2003, 13.)

3.2 Nelivuotiaan kehitys

Nelivuotias lapsi toimii yhä itsenäisemmin ja varmemmin. Lapsen motoriikka ja kehon hallinta on jo hyvällä tasolla, jonka ansiosta liikkumisesta tulee lapselle yhä nautinnollisempaa. Lapsi osaa erilaisia temppuja, kuten esimerkiksi kinkkaamisen ja pallon heittämisen. Liikkumiseen yhdistyy paljon myös leikin ja kilpailun piirteitä, joita hyödyntämällä lapsi voi tehdä motoristen taitojensa kehittämisestä entistä hauskeempaa ja mielekkäämpää. Onnistumisen kokemuksen vahvistavat lapsen itsetuntoa ja motivoivat lasta liikkumisen ylläpitämiseen myös jatkossa. (Kahri 2003, 17.)

Nelivuotiaan kielellinen kehitys on vuoden aikana edennyt monilla lapsilla paljon. Puheen tuottaminen on jo sujuvaa ja lapsen sanavarasto on kattava verbaalisen itseilmaisun mahdollistamiseksi. Lapsen kuulon ymmärtäminen on myös sujuvaa ja hän omaksuu helposti ympäristöstä tutuksi tulleita sanontoja ja sanoja. Nelivuotiaalle on myös tyypillistä loruilu ja vilkastuneen mielikuvituksen mahdollistama satuilu. Vanhempien ja muiden aikuisten kanssa käytävät keskustelut ovat tärkeässä asemassa nelivuotiaan kielen kehityksen kannalta.

Lapsi tarvitsee aikuiselta tukea yhä laajentuvan sanavarastonsa täydentämiseen ja näin itseilmaisunsa vahvistamiseen. (Kahri 2003, 17–18.)

Nelivuotiaan kehityksessä korostuu paljon lapsen itsenäistyminen. Hän kokee itsensä jo isona ja osaavana. Lapsi hallitseekin jo monia arkipäiväisiä taitoja, kuten itsenäisen pukeutumisen ja riisuutumisen. Itsenäistyminen on tukemisen arvoinen asia, mutta lapsi tarvitsee aikuisen apua vielä monissa asioissa itsevarmuudestaan huolimatta. Lapselle asetettuja rajoja voidaankin alkaa hieman joustamaan jokaisen lapsen yksilöllisen kehitystason ja osaamisen mukaan. Näin lapsen itsenäistymistä voidaan tukea turvallisella tavalla. (Kahri 2003, 19.)

Nelivuotiaan lapsen tärkeimmät ihmissuhteet koostuvat vielä perheen sisäisistä suhteista. Tämä näkyy esimerkiksi lapsen tavassa peilata itseään perheenjäseniinsä. Nelivuotias lapsi alkaa erottamaan jo hyvin sukupuolten eroavaisuuksia ja määrittelemään omaa sukupuoltaan. Lapsi jäljitteleekin mielellään samaa sukupuolta olevaa vanhempaansa tai muuta tärkeää aikuista. Tämän lisäksi lapsi oppii jatkuvasti taitavammaksi sosiaalisten taitojensa suhteen ja leikkiikin mielellään yhdessä muiden lasten kanssa. (Kahri 2003, 19.)

3.3 Viisivuotiaan kehitys

Viiden vuoden iässä lapsen kehityksessä voidaan havaita niin sanottu suvan-tovaihe. Tällöin lapsen käyttäytymisessä voidaan havaita tietynlaista rauhoittumista ja pohdiskelevaisuutta. Lisäksi lapsen pyöreys alkaa hävitä viisivuotiaan kropasta ja hän kasvaa yhä isommaksi. Lapsen moraalinen ymmärrys alkaa myös heräillä, jonka seurauksena hän saattaa pohdiskella paljon esimerkiksi oikeaa ja väärä ja esittää erilaisia kysymyksiä vanhemmilleen. (Kahri 2003, 25.)

Viisivuotiaan hyvin kehittyneet motoriset taidot mahdollistavat hänelle uusien asioiden ja taitojen oppimisen. Jo ennestään hallitut liikkeet voivat saada vierelleen uusia taitoja, kuten luistelun tai uimisen. Lisäksi liikennesääntöjen harjoittelu yhdessä vanhempien kanssa alkaa tulla yhä ajankohtaisemmaksi. Liikenteessä liikkumisen tuttuus on tärkeää esimerkiksi ensimmäisten pyöräret-

kien ja muun lähiympäristössä liikkumisen kannalta. Jatkuvasti itsenäisemmäksi oppiva lapsi tarvitsee myös jatkuvasti uusia eväitä toimimisensa turvaamiseksi. (Kahri 2003, 25–26.)

Viisivuotias pystyy ilmaisemaan itseään jo hyvin selkeästi puheen avulla. Hän tuottaa selkeää ja helposti ymmärrettävää kieltä ja usein myös aikaisemmin mahdolliset ääntämisvaikeudetkin ovat jääneet pois. Viisivuotias nauttii myös paljon erilaisista saduista, niin kuuntelemisesta kuin myös niiden kertomisesta. Satujen avulla lapsi pystyy käsittelemään ja ilmaisemaan tunteitaan ja ajatuksiaan helposti ja samalla kehittämään myös luovaa ulosantiaan. Erilaiset kertomukset toimivat näin niin kielellisen kehityksen kuin itseilmaisun ja itsensä tuntemisen kanavana. (Kahri 2003, 26.)

Viidenvuoden iässä lapsen sosiaalinen kehitys korostuu, kun lapsen ystävyys-suhteet saavat entistä merkittävämmän roolin lapsen elämässä. Lapsi hallitsee yhdessä leikkimisen usein jo kiitettävästi ja leikeissä eteen tulevien ristiriitatilanteidenkin itsenäinen selvittäminen onnistuu yhä paremmin, vaikka aikuisen apu onkin toisinaan tarpeen. Vertaisryhmän kanssa touhuaminen onkin viiden vuoden iässä hyvin tärkeää, jonka vuoksi lapselle tuleekin mahdollistaa yhteiset leikkihetket saman ikäisten lasten kanssa. Tämä voi tapahtua niin varhaiskasvatuksessa, kuin myös kotiooloissakin. Vaikka lapsi rakentaakin yhä merkittävämpiä ihmissuhteita, on vanhemmilta saatu esimerkki yhä tärkeässä roolissa lapsen kehityksen edetessä. (Kahri 2003, 31.)

3.4 Erilaisia teorioita lapsen kehityksestä

Kehityspsykologia tarjoaa monia erilaisia teorioita lapsen kehityksestä ja sen kulusta. Keskitymme opinnäytetyössämme tarkastelemaan Piagetin vaiheteoriaa ja Eriksonin kehitysteoriaa. Käymme teorioita läpi vaihe vaiheelta ja avaamme näin lapsen kehitykseen liittyvää teoreettista näkökulmaa.

3.4.1 Piagetin vaiheteoria

Harry Belin (2016) on kirjoittanut Jean Piaget'n vaiheteoriasta. Teorian mukaan lapsen kehitys jaetaan kolmeen tai neljään erilaiseen kehitysvaiheeseen. Perinteisemmin vaiheita on neljä: sensomotorinen kausi, esioperationaalinen kausi, konkreettisten operaatioiden kausi ja formaalisten operaatioiden kausi.

Jokaisella kaudella on omat kehitykselliset eronsa ja ne jakautuvat lapsen eri ikävaiheiden mukaisesti. (Vasta 2016, 120–121.) Me käsittelemme työsämme lapsen kehityksen esioperationaalista kautta, joka sijoittuu noin 2 – 6 ikävuoteen. Piaget'n teoria keskittyy vahvasti kognitiiviseen näkökulmaan lapsen kehityksestä. Näin ollen hänen tutkimuksensa ovat rajautuneet lähinnä ajattelua ja hahmottamista käsitteleviin osa-alueisiin lapsen kehityksessä.

Esioperationaalisella kaudella lapsen kognitiot kokevat muutoksia, joiden ansiosta hänen on helpompi ilmaista itseään ja kokemustaan ympäröivästä maailmasta yhä monimuotoisemmin ja tarkemmin. Lapsi omaksuu nopeasti uusia asioita niin kielellisesti, kuin käsitteidenkin tasolla. Piaget on tutkinut lapsen kehitystä yksisuuntaisten luokitusten ja funktioiden sekä puolinaisen logiikan kautta. Toisin sanoen lapsen ajattelussa, itseilmaisussa ja ympäröivän maailman tarkkailussa tapahtuu kehitystä, mutta lapsen on vielä vaikea hahmottaa ympäröivän maailman monimuotoisuutta ja sen syy-seuraussuhteita. Tässä vaiheessa lapsi valmistautuu seuraavan kehitysvaiheen kattavampiin kehityksellisiin muutoksiin. (Vasta 2016, 121–122.)

Loogisen ajattelun kehittyessä lapsen kyky tunnistaa asioiden vastaavuuksia vahvistuu esioperationaalisella kaudella. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen kyky vertailla asioita keskenään parantuu. Tämän myötä lapsen matemaattiset taidot kehittyvät. Esimerkiksi jos pullasta leikataan palanen, joka asetetaan pitkön vastakkaiseen päähän, lapsi hahmottaa, että kyseistä leivonnaista on yhä jäljellä saman verran kuin aikaisemmin. Lapsi oppii siis vertailemaan ja hahmottamaan yhä haastavampia kuvioita ympäristöstään. (Vasta 2016, 122.)

Esioperationaalisessa vaiheessa on kaksi alavaihetta, joita kutsutaan esikäsitteelliseksi kaudeksi ja intuitiivisen ajattelun kaudeksi. Esikäsitteellisellä kaudella lapsen kielellisten taitojen kehitys korostuu ja hän pystyy hyödyntämään mielikuvitustaan niin leikin, kuin erilaisten asioiden jäljittelyn parissa. Kyseinen alavaihe sijoittuu noin 2-4 vuoden kohdalle. Intuitiivisen ajattelun kaudella lapsi hallitsee käsitteitä ja pystyy luokittelemaan asioita niiden mukaan. Intuitiivisen ajattelun kausi alkaa neljän vuoden iässä ja jatkuu jopa seitsemänteen ikävuoteen asti. (Nurmi ym. 2015, 24.)

3.4.2 Eriksonin kehitysteoria

Eriks Erikson on kehittänyt kahdeksan vaiheisen kehitysteorian ihmisen persoonallisuuden kehityksestä. Teoria perustuu kehityspsykologiseen ajatukseen ihmisen elinkaaresta. Jokaiselle kahdeksalle kehitysvaiheelle on annettu oma kehitystehtävänsä, joita nimitetään kehityskriiseiksi. Eriksonin ajatus perustuu jatkuvaan kehitykseen ja oppimiseen ja ympäristön vaikutukseen näiden teemojen parissa. Kehitysvaiheet nojaavat elämänkaarajatuksen myötä ihmisen ikäkohtaisen kehitykseen. (Mielen ihmeet 2017.) Me keskitymme tutkimuksessamme 3-6-vuotiaiden kehitysvaiheeseen, joka käsittää aloitteellisuuden ja syyllisyyden kriisin.

Almqvistin (2000) tekstissä lapsi tutustuu Eriksonin mukaan niin itseensä, kuin ympäristöönsäkin 3-5 vuoden iässä. Tutustuminen tapahtuu lapsella luonnollisimmin leikin kautta. Lapsi alkaa ymmärtää ympärillään olevien ihmisten välisiä suhteita ja hänen osaansa niissä. Lapsi alkaa esimerkiksi hahmottamaan vanhempiansa välistä suhdetta ja sen eroa omaan suhteeseensa vanhempiensa kanssa. Samalla hän alkaa samaistua vanhempiinsa ja saattaa aloittaa tavoittelemaan vanhempiansa kautta luonutta ja ympäristön muovaamaa kuvaa sukupuoliin yhdistettävistä ihanteista. (Javanainen 2000, 12–34.)

Erikson yhdistää aloitteellisuuden 3-5 vuoden iässä roolien omaksumiseen ja oman roolinsa etsimiseen ja löytämiseen. Tämä näkyy erityisesti lasten leikeissä, heidän ottaessaan ja omaksuessaan mitä erilaisempia rooleja. Tällä tavalla lapset etsivät ja suunnittelevat myös omaa rooliansa maailmassa ja sen todentamista niin itselleen kuin muillekin. (Mielen ihmeet 2017.) Aloitekyvyn kehittymisen taustalla on lapsen itsenäistynyt sosiaalisen kontaktin tavoittelu. Samalla lapselle kehittyvät myös moraalinen ymmärrys ja omatunto, jotka herättävät lapsessa myös uuden syyllisyyden tunteen. (Javanainen 2000, 12–34.)

3.5 Sukupuoli-identiteetin kehitys 3-5- vuotiaalla

Ross Vasta (2016) on kirjoittanut siitä, kuinka sukupuoleen yhdistettäviä ominaisuuksia voidaan määritellä biologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen näkökulman kautta. Sukupuoleen liitettävät roolit olisi kuitenkin hyvä erottaa biologi-

sesta ajatusmallista, sillä sukupuolen määrittelyn identiteetin osana on huomattu olevan mustavalkoisen näkemyksen sijaan paljon moniulotteisempi prosessi. Kun lapset erotellaan ryhmiin sukupuolen mukaan kiinnittämällä huomio ensisijaisesti vain ulkoisiin piirteisiin, he alkavat ymmärtää sukupuolen merkityksen ja samaistumaan itselleen mielekkäämmäksi tuntuvaan ryhmään. (Vasta 2016, 38–39.)

Sukupuolen kehitys alkaa siitä, kun lapsi oppii määrittelemään niin itsensä ja muut ympärillä olevat ihmiset jonkun sukupuolen edustajiksi. Tutkimukset ovat todistaneet, että jo reilu vuoden ikäinen lapsi kykenee havaitsemaan ulkoisia eroavaisuuksia sukupuolten välillä. Kaksi vuotiaista jo valtaosa osaa tunnistaa ja nimetä oman sukupuolensa hänelle näytettäessä esimerkiksi miehen tai naisen esittämää valokuvaa. 2,5-3 vuotiaasta lähtien lapsi osaa tunnistaa toisten ihmisten sukupuolen ulkoisten merkkien avulla, kuten esimerkiksi hiusten pituuden ja vaatetuksen kautta. Seuraavana kehitysvaiheena sukupuoli-identiteetin kehityksessä on lapsen kyky ymmärtää sukupuolen jatkuvuus koko elämän ajan. Kolmantena vaiheena lapsen sukupuoli-identiteetin kehittymisessä katsotaan olevan vaihe, jolloin lapsi kykenee ymmärtämään sukupuolen pysyvyyden, huolimatta siitä, että ihmisen vaatetus tai hiusten pituus esimerkiksi muuttuvat. (Riihelä & Kauppinen 1995, 116.)

Jokainen lapsi kehittyy omaksi yksilökseen kulkemalla häntä itseään kuvaavan, erilaisten kehityspolkujen muodostaman matkan. Tämä koskee myös lapsen sukupuoli-identiteetin kehitystä. Huuskan ja Karvisen (2012) mukaan lapsi alkaa tunnistaa oman sukupuolensa tavallisesti 2 – 4 vuoden ikäisenä. Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan juuri tätä lapsen kokemaa tunnetta itsestään joko tyttönä, poikana tai jonain muuna. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 35.) Ero sukupuolten välillä tehdään arjessa useimmiten ulkoisen olemuksen perusteella esimerkiksi pukeutumisen avulla. (Hujala & Turja 2017, 280).

Lapsen sukupuoli-identiteetin kehitys perustuu hyvin paljon ympäröivän yhteisön ja maailman luomiin mielikuviin ja normeihin. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää välttää stereotyyppisiä ja vanhentuneita mielikuvia vastaavan näkemyksen opettamista lapselle. Lapsi havainnoi ympäristöään jatkuvasti ja perustaa mielikuvansa havaintojensa tukemaan käsitykseen sukupuolten rooleista ja eroavaisuuksista. Sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutteiden merkitystä

ei siis tule aliarvioida lapsen sukupuoli-identiteetin kohdalla. Sen sijaan lasten tulisi päästä havainnoimaan sukupuolten yhdenvertaisuutta, jonka ansiosta he voisivat rakentaa näkemyksensä ja kokemuksensa itsestään vapaammin ja mielekkäämmin. (Vasta 2016, 39.)

4 SUKUPUOLISENSITIIVISYYS

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa, että ihminen kohdataan ja hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on. Sukupuolisensitiivisyydessä sukupuoleen liittyvät rooliodotukset ja totutut käyttäytymismallit avataan, jolloin niitä puretaan ja laajennetaan. Sukupuolisensitiivisessä otteessa huomioidaan ihmisen erilaiset sukupuolen ominaispiirteet. (Setlementti 2018.) Sukupuolisensitiivisyydessä ihmistä ei tarkastella vain hänen biologisen taustansa kautta, vaan huomioidaan myös sosiaalinen sekä kulttuurinen tausta ja niiden näkökulma. Sukupuolisensitiivisyys työtteenä sisältää työntekijällä taidon, jolloin hän oman työskentelynsä lisäksi huomioi myös muiden työskentelyssä sukupuolittuneita käytäntöjä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 26.)

Ylitapio- Mäntylän mukaan ihmiset määrittelevät sukupuolen usein vain yksilön biologisten ominaisuuksien mukaan. Tämän taustalla on 1970-luvulle asti vallitsevana ollut ajatus, joka on saanut pikkuhiljaa väriä myös sosiaalisista, kulttuurisista ja psykologisista näkökulmista. Tämän ansiosta sukupuolen määrittelyssä on pystytty huomioimaan yhä enemmän ihmisen yksilöllisyys ja moninaisuus. Tämän seurauksena täysin biologiaan perustuva sukupuolen määrittely on alkanut väistymään hiljalleen myös kasvatustyössä. Tämä on taas edesauttanut lasten yksilöllisyyden huomioimista ja tukemista uudella kehittyneellä tavalla. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 20–21.)

Koska jokainen lapsi kulkee kehityksensä aikana oman polkunsa, voi osa lapsista kohdata yleisestä normista poikkeavia kokemuksia oman sukupuoli-identiteetin muodostuessa. Huuskan ja Karvisen (2012) mukaan lapsi voi huomata oman kokemuksensa sukupuolestaan olevan ristiriidassa oman kehonsa ja ympärillä olevien ihmisten oletusten kanssa. Lapsi voi esimerkiksi kokea olevansa poika ja toimia pojalle tyypilliseksi miellettyjen toimintamallien mukaan, vaikka hänen kehonsa vastaisikin tytön kehoa. Tätä kutsutaan sukupuolen

epätyypillisyydeksi. Vaikka lapsen toiminta olisikin ristiriidassa yhteiskunnan asettaman normin kanssa, tulee lasta tukea niin kuin ketä tahansa muutakin. Lapsen ympärillä olevien aikuisten tulee ymmärtää lapsen toimivan itselleen kaikkein luonnollisimmalla tavalla ja tarjota hänelle mahdollisuus kasvaa rauhassa juuri omaksi itsekseen. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 35, 37.)

4.1 Tutkimustuloksia sukupuolen moninaisuudesta

Huuska ja Karvinen (2012) ovat kirjoittaneet lapsen sukupuolen moninaisuuden tutkimisesta. Thomas M. Achenback ja Craig S. EdelBrock (1981) ovat tutkineet lapsilla esiintyvää sukupuolen moninaisuutta ja epätyypillisyyttä. Heidän saamien tulostensa mukaan sukupuolen epätyypillisuus oli 4-5 vuotiaiden lasten keskuudessa yleisempää tytöillä kuin pojilla. Tutkimukseen osallistuneista pojista 6 % toimi biologiselle sukupuolelleen epätyypillisellä tavalla. Näistä osallistujista 1,3 % oli toivonut voivansa olla tyttö. Tutkimukseen osallistuneista tytöistä 11,8 % esiintyi sukupuolen epätyypillisyyttä ja 5 % heistä oli ilmaissut toiveita poikana elämisestä. Näin ollen tutkimukseen osallistuneiden lasten keskuudessa voitiin huomata sukupuolen moninaisuuden ja sen epätyypillisyyden olevan yleisempää tyttöjen kohdalla. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 35.)

Huuska ja Karvinen (2012) kertovat myös, että Toos Van Beijstervelt, James J. Hudiziak ja Dorret Boomsma (2006) perehtyivät tutkimaan vanhempien näkemystä lapsiensa sukupuolen ilmaisusta. Tutkimuksessa selvitettiin, kuinka vanhemmat näkivät lapsensa kokevan oman sukupuolensa. Tutkimus koski seitsemän vuoden ikäisiä lapsia. Tulosten mukaan seitsemän vuotiaiden poikien vanhemmat havaitsivat 3,5 % tutkimukseen osallistuneista pojista sukupuolen epätyypillisyyttä. Tyttöjen kohdalla vanhemmat olivat havainneet sukupuolen epätyypillisyyttä 5,7 % lapsista. Näin ollen sukupuolen epätyypillisuus oli yleisempää tytöillä myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan. Tutkimuksen tulokset perustuivat vanhempien näkemykseen ja mielipiteeseen oman lapsensa toiminnasta. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 36.)

4.2 Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa

Ylitapio-Mäntylä (2012) kertoo tekstissään sukupuolisensitiivisestä työtteesta työntekijällä, johon vaikuttaa paljon se, kuinka hänet on kasvatettu sekä miten

hän on tullut kohdatuksi tyttönä tai poikana. Tämä kaikki vaikuttaa paljon siihen, miten työntekijä toimii työskentelyssään. Sukupuoli ja siihen liittyvät käytännöt ovat läsnä päiväkodin arjessa todella paljon eikä niihin edes tule aina kiinnitettyä huomiota, ellei erikseen niin ajattele. (Hujala & Turja 2017, 277.) Lapsilta, kuten muiltakin ikäluokilta odotetaan tietynlaista toimintaa ja reagoimista. Ympäröivien yhteisöjen ja yhteiskunnan asettamat odotukset perustuvat lapsen sukupuoleen. Lapset ovat taitavia mallioppijoita, jonka seurauksena he omaksuvat ympärillään olevilta aikuisilta ja lapsilta näkemäänsä toimintaa. Näin tutut sukupuolittuneet käytännöt muodostavat vaikuttavan osansa lapsen toiminnassa. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 15.)

Ylitapio-Mäntylä (2017) kertoo tekstissään sukupuolistavista käytännöistä, joita aikuiset lapsilleen asettavat, mutta lapset yleensä rikkovat niitä. Onkin mielenkiintoista huomata, että vaikka vanhemmat yrittävät asettaa tiettyjä käytäntöjä lapsilleen niin he rikkovat niitä. Lapset tekevät tätä varsinkin toisten lasten kesken, jolloin he ikään kuin haastavat muita lapsia rikkomaan sovittuja käytänteitä. Tämänlainen toiminta yllättää yleensä aikuisia todella paljon. Varsinkin poikien toimiessa kyseisellä tavalla, se aiheuttaa hämmennystä vanhemmissa. (Hujala & Turja 2017, 280.) Anja Saloheimo (2016) kertoo tekstissään päiväkodin erilaisista opetuksessa käytettävistä materiaaleista, kuten kirjoista ja kuvista. Nämä materiaalit tulisi kyetä varhaiskasvatuksen työntekijöiden valitsemaan siten, että niistä ei selkeästi sukupuolisia eroja ja malleja selviäisi, mutta hankalaksi tehtävän tekee se, että olemme ihmisinä tottuneet tietynlaiseen kulttuuriin, kukin mihinkin. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 151.)

Alasuutari (2016) kertoo siitä, kuinka työntekijät kertovat aina päivän päätteeksi lapsen päivästä. Päivästä puhuttaessa kerrotaan yleensä lapsen leikkikavereista päivän aikana, jolloin yleensä odotetaan, että lapsi on leikkinyt samaa sukupuolta olevien leikkikavereiden kanssa. Erityisesti isompien lasten leikkiessä vastakkaista sukupuolta olevan lapsen kanssa, vanhemmat saattavat usein hämmästyä ja odottaa jonkinlaista selitystä kyseiselle tapahtumalle. (Husso & Heiskala 2016, 131.)

Alasuutari (2016) kertoo työntekijöiden ja vanhempien välisestä keskustelusta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kautta. Keskustelussa ilmeni, että tytötylyllä ja pojittelulla on säännöllisesti toistuva paikka tapahtuvassa vuorovaikutuksessa. Näin ollen lapsen sukupuolta korostetaan keskusteluissa tarvittavaa enemmän. Lapsen kasvattaminen sukupuolinormatiiviseen rooliin alkaakin jo usein varhaislapsuudessa aikuisten nimetessä lapselle sukupuolen. Tällaista tilannetta pidetään itsestäänselvyytenä. (Husso & Heiskala 2016, 131.)

Huuska ja Karvinen (2012) ovat kirjoittaneet sukupuolenmoninaisuuden käsitteystä varhaiskasvatuksessa. Käsitteestä tulisi pystyä keskustella lapsen kanssa suoraan, ilman sen suurempia sanojen vääristelyitä. Lapset pystyvät havaitsemaan ja yhdistämään aiheeseen liittyviä piirteitä niin itsessään kuin ympäristössäänkin, jonka vuoksi aiheeseen käsittely arkipäiväisenä ja poikkeamattomana asiana on tärkeää. Vaikka sukupuolen moninaisuutta ei olisikaan havaittavissa lapsen päiväkotiryhmässä, on asian käsittely silti tärkeää lasten kanssa. Näin voidaan ennaltaehkäistä mahdollisten ennakkoluulojen syntymistä tai niiden kehittymistä. Tämä taas tukee jokaisen lapsen oikeutta kasvaa rauhassa omaksi ainutkertaiseksi yksilökseen ilman vertaisryhmän tai muun ympäristön asettamaa painetta tai negatiivista tunnetta omasta itsestään. Puhumisella voidaan myös ehkäistä lasten pelkoa tuntemattomia ja uusia asioita kohtaan. Näin ollen jokaisella olisi mahdollisuus kokea turvan ja hyväksynnän tunteita kasvunsa aikana. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 47.)

Kankkunen ja Takala (2016) kertovat tekstissään Väestöliiton Laseke-tutkimuksesta, jossa varhaiskasvatuksen ammattilaiset kertovat lasten seksuaalisuuden ilmenevän päiväkodissa vähän väliä. Työntekijät ovat sitä mieltä, että lapsen seksuaalisuuden tukemiseen eikä tulkitsemiseen ole olemassa yhdessä sovittuja käytäntöjä, jotka helpottaisivat seksuaalikasvatuksen toteuttamisessa. Tutkimuksessa ilmenee myös, etteivät varhaiskasvattajat ole saaneet koulutuksessaan tarpeeksi tietoa kyseisestä aiheesta, joka edes hiukan edes auttaisi tämän asian käsittelyä. Tutkimuksessa mukana olleet kokivat, että päiväkodissa olevat työntekijät tarvitsisivat lisäkoulutusta kyseisen aiheen pariin, jotta osaisivat tukea lasta kyseisessä aiheessa paremmin. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 187–188.)

Keltikangas-Järvisen (2012) tekstissä kerrotaan Fabesin (2004) tutkimusryhmineen tutkineen, että lapset vetäytyvät leikkimään erikseen sukupuolensa määrittämiin ryhmiin jo hyvin varhain. Työntekijä voi ohjata jonkun aikaa tyttöjä ja poikia leikkimään yhdessä, mutta kun aikuisen ohjaus loppuu ja lasten vapaus valita avautuu, eri sukupuolten leikit eriytyvät jo hyvin varhain. Keltikangas-Järvisen (2012) kertoo myös, että Fabes (2004) osoitti tyttöjen ja poikien leikkivän eri tavalla. Pojat leikkivät mieluiten keskenään isommissa porukoissa, kun taas tytöt leikkivät useimmiten kahdestaan ja jäävät leikkiessään aikuisen lähelle. Tämän seurauksena Fabesin (2004) mukaan pojat jäävät sosiaalisessa kehityksessään enemmän itse vastuuseen siitä, kun taas tytöt saavat enemmän ohjausta kehitykseensä, joten taidot kehittyvät heillä paremmin. (Keltikangas-Järvisen 2012, 166.) Väestöliiton Laseke-tutkimus on myös todistanut varhaiskasvatuksen ammattilaisten kiinnittäneet huomiota työpaikoillaan tapahtuvaan liialliseen sukupuoliin perustuvaan lasten ja leikkien jaotteluun. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 151.)

Keltikangas-Järvisen teoksessa (2012) kerrotaan myös, siitä kuinka pojat reagoivat tyttöjä herkemmin erokokemuksiin ja huonoon päivähoitoon. Päivähoito, joka ei vastaa lapsen tarpeisiin kumpuaa myös reaktiona, jossa kiintymyssuhteen rakentaminen päiväkodin aikuisen ja lapsen välillä on hankalampaa. Tutkijat ovatkin etsineet syitä tällaiselle toiminnalle ja sitä selittääkin se, että mahdollisesti tytöt saavat enemmän tukea näissä asioissa, joka helpottaa heitä turvallisen kiintymyssuhteen rakentamisessa. Ajatusta siitä, että tytöt saisivat enemmän tukea kehitykseensä kuin pojat, vahvistaa tutkimustulos, jossa todetaan sukupuolen vaikuttavan varhaiskasvatuksessa työntekijän ja lapsen kiintymyssuhteen laatuun. Tutkimustuloksien mukaan työntekijän ollessa nainen, hän luo helpommin kiintymyssuhteen tyttöihin kuin poikiin. (Keltikangas-Järvisen 2012, 167.)

Huuskan ja Kervisen (2012) tekstissä kerrotaan lasten kohtaamasta sukupuolen ilmaisuun ja kokemiseen liittyvästä kiusaamisesta ja paineista. Tutkimuksen toteuttaneet Miller ja Kaiser (2001) kehittivät käsitteen vähemmistöstressi, jota he käyttivät esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta johtuvien pelkojen ja ennakkoluulojen kohteeksi joutumisen aiheuttaman paineen kuvaamisessa. Erityisesti pojat, jotka ilmaisivat sukupuoltaan totuttua feminiinisemmin, kohta-

sivat kiusaamista ja ennakkoluuloja. Pitkään koetun vähemmistöstressin havaittiin vaikuttavan ihmiseen kokonaisvaltaisesti hyvinvoinnin jokaisella osa-alueella. Lisäksi fysiologisten, psyykkisten ja sosiaalisten vaikutusten lisäksi pitkään jatkuneen vähemmistöstressin todettiin altistavan yksilöitä myös mielen-terveysongelmien syntymiselle. (Ylätapio-Mäntylä 2012, 47.)

Saloheimon (2016) tekstissä kerrotaan, kuinka kasvattajan tulisi tukea kasvatuksessaan tyttöjä ja poikia olemaan omanlaisiaan yksilöitä. Tämän tukemisen kautta ehkäistään myöhemmin mahdollisesti ilmeneviä ahdistus- ja masennushäiriöitä ja mahdollista yksinäisyyttä. Kasvattajan on tärkeää antaa lapselle aikaa tutkia itseään ja löytää oma polkunsu kohti omaa identiteettiään, jolloin hän pystyy kasvamaan omanlaisekseen yksilökseen. Tämä mahdollistuu muun muassa leikin ja tutkimisen kautta. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 150.)

5 LEIKKI

Leikin varjolla lapsi oppii ja kehittyy omanlaisekseen yksilökseen. Lapsi tarvitsee kasvaessaan elämäänsä erilaisia toimintoja, jotka tukevat hänen kehitystään. Varhaislapsuudessa tapahtuva leikki toimii pohjana lapsen kehittymiselle ja oppimiselle. (Ojala 2015, 141.) Lasten leikki on myös tärkeää sitä ohjaavalle aikuiselle, sillä leikin kautta ohjaava aikuinen pystyy tarkemmin suunnittelemaan tulevia toimintatuokioita lapsiryhmälle. Erityisesti vapaat leikki hetket, antavat aikuiselle mahdollisuuden havainnoida lasten toimintaa, jota kautta kasvattaja pystyy suunnittelemaan tulevaa toimintaansa tarkemmin ja lasten tavoitteiden ja kiinnostuksen kohteiden suuntaisesti. Lapsen toiminnallinen ajattelu kehittyy myös leikin avulla sekä lapsi oppii leikin varjolla ilmaisemaan itseään muille. Leikkiessään lapset käyttävät kieltään todellakin spontaanisti. Leikkiessään lapsi käy läpi leikki hetkeä puheensa kautta varsinkin sanoittamalla mitä hän parhaillaan tekee. (Helenius & Lummelahti 2018, 57, 60.)

Leikki kehittää monia lapsen perustaitoja, kuten esimerkiksi luovaa ongelmanratkaisutaitoa, yhteistyötaitoja ja loogista päättelytaitoa. Myös emotionaalisella alueella on havaittu muutoksia leikin seurauksesta, kuten erilaisten ikävien

tunteiden väistymistä. Leikkiessään lapsi kokee ilon ja onnen hetkiä, jotka tasapainottavat lapsen moninaista tunteiden skaalaa. Leikkiä on monenlaista, sitä voi tapahtua yksinleikkinä, kaverin kanssa leikkiessä, pienryhmissä tapahtuvana leikkinä tai leikkiä koko ryhmän kanssa. Monipuoliseksi leikin tekee myös ympäristö missä se tapahtuu, sitä voi tapahtua muun muassa sisällä tai ulkona, kasvatusympäristöissä kotona, päiväkodissa tai vapaa-ajalla. (Ojala 2015, 145–146.)

5.1 3-5- vuotiaan leikki

3-5 vuoden iässä lasten toimintaa leimaa sen tarkoituksellisuus ja omatoimisuus. Rinnakkaisleikit muuttuvat ryhmäleikiksi ja kaverisuhteita alkaa muodostumaan. Sosiaalisten taitojen kehittyminen tuo mukanaan taidon ottaa toiset lapset paremmin huomioon. Hienomotoriikkakin kehittyy, joka näkyy hienojen taideteosten sekä kehittyneiden askartelu tuotosten tekemisenä. Lapsi pitää erityisesti riimittelyistä, loruista ja satujen lukemisesta. (Sinkkonen & Korhonen 2015, 183.)

Kolmen vuoden ikäisen lapsen mielikuvitus on kehittynyt jo vilkkaaksi, jonka ansiosta tässä ikävaiheessa myös leikki kokee rikastuttavaa muutosta. Leikeissä voi esiintyä esimerkiksi mielikuvitusystäviä ja lapsen keksimiä tarinoita. Kolmivuotias osaa leikkiä jo muiden kanssa ja usein myös kärsivällisyys on kehittynyt. Tämän ansiosta oman vuoron odottaminen ei ole enää yhtä haastavaa kuin aiemmin. Lapsen mielikuvituksen kehitystä voidaan tukea myös esimerkiksi satujen avulla, joita kolmivuotias jaksaa kuunnella jo innokkaasti. Vaikka lapsi onkin jo hyvin omatoiminen leikkijä kyseisen ikävaiheen aikana, on aikuiselta saatava tuki toisinaan paikallaan. (Kahri 2003, 13.)

Neljän vuoden iässä lapsen mielikuvitus on vilkkaimmassa vaiheessaan. Tässä ikävaiheessa korostuvat erityisesti mielikuvitus- ja roolileikit, joissa lapsi käy läpi kokemuksiaan ja arkipäiväisiä tilanteita. Roolileikkeihin voidaan lisätä myös erilaista rekvisiittaa, joiden avulla lapsi voi elävöittää leikkiä. Lisäksi erilaiset kädentaitoja vahvistavat aktiviteetit, kuten askartelu ja muovailu ovat

mielekkäitä nelivuotiaalle. Kyseisessä ikävaiheessa myös erilaisten pelien, satujen ja lorujen suosio kasvaa. Leikin avulla voidaan tukea myös nelivuotiaan motorista kehitystä liikuntaleikkien parissa. (Kahri 2003, 20–21.)

Viisivuotiaana lapsen leikkitaidot vahvistuvat entisestään sosiaalisten taitojen kehityksen rinnalla. Rooli- ja liikuntaleikit ovat edelleen suosittuja ja ne pohjautuvat yhä enemmän todellisiin tilanteisiin. Lapsen pelitaidot ovat myös kehittyneet ja askartelutöissäkin voidaan siirtyä yhä haastavampiin tuotoksiin. Tässä ikävaiheessa myös musiikin avulla tapahtuva toiminta on hyvin mieleistä monille lapsille. Viisivuotiaat voivat pitää laulamista ja tanssimista hyvin mieleisenä ja myös erilaisten rytmisoittimien kokeileminen voi kiinnostaa lapsia. Viisivuotiaan lapsen leikkitaidot ovat jo hyvin kehittyneet. (Kahri 2003, 31.)

5.2 Leikki ja sukupuolisensitiivisyys

Lapsien on todettu haastavan aikuisen luomia sääntöjä ja normeja. Tämä pätee myös leikin saralla. Varhaiskasvatuksessa leikit jaetaan helposti sukupuoliteltuihin ryhmiin. On olemassa tyttöjen koti- ja prinsessaleikit ja poikien auto- ja supersankarileikit. Lasten poiketessa aikuisten asettamista ja mieltämistä säännöistä, saattavat aikuiset hämmentyä. Kun poika pukeutuu keijukaiseksi, laajenevat myös kasvattajien ajatukset. (Hujala & Turja 2017, 281.)

Konkreettisia sukupuolten välisiä eroja tuotetaan vaatetuksella, leluilla ja leikeillä. Jopa kauppojen hyllyillä näkee sukupuolen mukaista luokittelua, jossa lelut ja vaatteet on jaettu omiin lokeroihinsa, tytöille suunnatut omaan paikkaan ja poikien omaan. Myöskin aikuiset toteuttavat hyvin vahvasti omalla toiminnallaan lapsilleen sukupuolistavaa näkemystä maailmasta, jota lapsi havainnoi vanhemmistaan päivittäin. Myös erilaiset leluesitteet ovat todella sukupuolijaoiltaan selkeät. Esitteistä löytyy omat sivut tyttöjen ja poikien leluille. (Hujala & Turja 2017, 281.)

Roolileikkien avulla lapsi voi kokeilla ja venyttää oman sukupuolensa rajoja. Poika voi kokeilla päälleen hametta ja tyttö voi leikkiä isää kotileikissä. Roolileikkien kohdalla olisikin myös tärkeää muistaa turhan sukupuolen mukaan tapahtuvan jaottelun välttäminen. Ei ole olemassa tyttöjen tai poikien leikkejä,

vaan kaikille yhteisiä lasten leikkejä. Yleensä päiväkodissa myös lasten leikki-tilaa rajoitetaan eri tavoin. Esimerkiksi pojat ohjataan leikkeihin, jossa on enemmän tilaa, koska oletetaan, että pojilla on enemmän fyysistä energiaa verrattuna tyttöihin. (Hujala & Turja 2017, 281.)

Tyttöjen kohdalla totutut käytännöt eivät ole yhtä sukupuolittuneita kuin pojilla. Tytöille suodaan enemmän hyväksyntää ja ymmärrystä heidän venyttäessään sukupuolittuneita rajoja leikin varjolla. Poikien toiminnassa havaittava feminiinisyys totutun maskuliinisuuden sijaan aiheuttaa aikuisissa reaktioita nopeammin. Yleensä reaktiot ovat pelkoja lapsen leimaantumisesta tai tämän sukupuoli-identiteetin kehityksen monimuotoisuudesta. Sukupuolittuneiden rajojen venyttäminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että lapsi kokisi biologisen sukupuolensa ja oman kokemuksensa olevan ristiriidassa. Lapsien tulisikin saada venyttää rajojaan ja mielikuvitustaan leikin avulla vapaasti, sillä niin he tutustuvat myös itseensä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 76.)

Ylitapio-Mäntylän (2011) mukaan aikuisten suoma avoimuus ja erilaisten roolien kokeileminen leikin parissa on erityisen tärkeää, sillä lapset havainnoivat jatkuvasti aikuisen luomaa sukupuolia erittelevää leikkien maailmaa. Erittelyä tapahtuu roolien ja lelujen avulla ja usein tämän kaltainen toiminta on tiedostamatonta. Jotta lapsella olisi mahdollisuus toteuttaa itseään ja tutustua itseensä leikin avulla tulee aikuisen tarjota hänelle mahdollisuus avoimeen ja ennakkoluulottomaan kokeilemiseen. Aikuinen toimii lapselle esimerkkinä, jonka vuoksi oman toiminnan ja lapselle luodun maailman vaikutukset tulisi tiedostaa. Näin lapselle voidaan luoda vapaa areena, jolla ilmaista itseään ilman tuomitsemisen pelkoa. (Hujala & Turja 2011, 278–279.)

Huuska ja Karvinen (2012) kertovat tekstissään leikkiesimerkeistä, joiden avulla lasten leikkien ohjaamisesta voidaan tehdä sukupuolisensitiivisempää. Esimerkissä huomio kohdennetaan erityisesti sukupuolen moninaisuuden kunnioittamiseen. Sen sijaan, että aikuinen ohjaisi lasta sukupuolinormatiiviseen suuntaan, hän voi tukea lapsen omaa luovaa tulkintaa isän sukupuolen moninaisuudesta. Tärkeää onkin, että kasvattaja omalla toiminnallaan näyttää esimerkkiä lapselle ja näin ollen lapsikin saa enemmän tietoa ja oppia kohti sukupuolisensitiivisempää kasvatusta. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 50.)

6 TYÖN TAUSTA

Tutkimusprosessiimme liittyy monta vaihetta, joita kuvaamme alla tarkemmin. Käsittelemme luvussa myös tutkimuskysymyksiämme, jotka nostamme tärkeimmäksi osioksi kyseenomaisessa luvussa. Lisäksi käymme läpi tutkimuksemme rajausta ja sen toteuttamisessa hyödynnettyjä menetelmiä.

6.1 Työn toteutus

Opinnäytetyömme aihetta ja tilaajaa kävimme miettimään lokakuussa 2017. Lokakuun loppupuolella meille vahvistui aihe Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa sekä tilaajaksi Kotkan kaupunki. Lokakuun lopussa meille valikoitui koulun kautta oma opinnäytetyömme ohjaaja ja aloimme työstää opinnäytetyösuunnitelmaamme. Joulukuussa 2017 kävimme suunnitelmaseminaarissa, jonka jälkeen muutamme hieman suunnitelmaamme ja parantelimme alkuperäistä ideaamme. Helmikuussa 2018 saimme hyväksytyksi korjatun opinnäytetyösuunnitelmamme, jonka jälkeen aloimme työstää tutkimuslupahakemustamme Kotkan kaupungille, joka hyväksyttiin maaliskuussa 2018.

Opinnäytetyötämme varten kävimme Lankilan päiväkodissa toteuttamassa kolme erilaista tuokiokertaa. Jaoimme päiväkotiryhmän lapsien vanhemmille suostumuslomakkeet (Liite 1.), joiden avulla he pystyivät antamaan lapsilleen kirjallisen luvan osallistua tutkimukseemme. Havainnointi tapahtui 4., 8., sekä 15. toukokuuta 2018. Ennen tuokioita olimme jo alkaneet kirjoittamaan teoriaosuuttamme opinnäytetyöllemme ja tuokioiden jälkeen aloitimmekin aineiston analyysin ja opinnäytetyön sisällön kasaamisen kokoon. Työtämme varten halusimme myös saada hieman päiväkodin työntekijöiden näkemyksiä aiheeseemme liittyen kokoon, joten teetimme kyselylomakkeen (Liite 2.) yksikön työntekijöille. Lomakkeet jaoimme heti ensimmäisellä tuokiokerralla eli 4.5.2018 ja viimeistään ne palautettiin meille viimeisellä tuokiokäynnillämme eli 15.5.2018.

6.2 Aiheen rajaus

Opinnäytetyömme on kartoittava työ, sillä sen tarkoituksena oli kartoittaa lasten valmiutta vastaanottaa uusia tutusta mallista poikkeavia käytäntöjä ja näin

valaista myös sukupuolisensitiivisyyttä tukevien menetelmien toimivia käyttötapoja varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Kartoituksen avulla saimme myös havainnoitua lasten reaktioita leikkituokioissa tapahtuvaan toimintaan. Havainnoimme leikkituokioita, joilla toteutimme sukupuolisensitiivisyyttä tukevia leikkejä lapsille. Näin ollen myös työntekijät pystyvät halutessaan hyödyntämään tuomiamme leikkejä omassa työskentelyssään varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli mahdollistaa varhaiskasvatuksen asiakkaina oleville lapsille heidän tarpeitaan vastaavan sukupuolisensitiivisemmän kasvatuksen parantuminen ja kehittyminen. Jokaisella lapsella on oikeus kasvaa juuri häntä itseään kuvastavaksi yksilölliseksi kokonaisuudeksi. Tämä edellyttää lapsen ympärillä olevilta aikuisilta ymmärrystä ja osaamista, jotta lapsi voi saada tarvitsemansa tuen kyseisen kasvuprosessin aikana. Opinnäytetyömme avulla voimme tehdä osamme tiedon lisäämiseksi ja sen välittämiseksi eteenpäin. Tutkimuksemme avulla tilaajamme sekä varhaiskasvatuksen työntekijät saavat käyttöönsä esimerkiksi uusia leikki-ideoita, joita pystyy halutessaan hyödyntämään yksiköissään.

6.3 Tutkimuskysymykset

Asetimme opinnäytetyömme tutkimukselle kolme erilaista tutkimuskysymystä.

1. Miten sukupuolisensitiivisyys voi näkyä lasten leikeissä?
2. Millaisia reaktioita sukupuolisensitiivisyyttä tukevat leikit herättävät lapsissa?
3. Ovatko varhaiskasvatuksen kentällä työskentelevät ammattilaiset valmiita ottamaan käyttöön uusia käytäntöjä ja menetelmiä sukupuolisensitiivisyyden edistämiseksi?

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme koski sukupuolisensitiivisyyden näkemistä lasten leikeissä. Etsimme vastausta siihen, kuinka sukupuolisensitiivisyys näkyy lapsien yhteisissä leikeissä. Kysymykseen uskomme löytävämme vastauksen niin teoreettisesta tiedosta, kuin keräämästämme aineistostakin. Keräämämme teoreettinen aineisto pohjautuu uuteen ja ajankohtaiseen tietoon.

Toinen tutkimuskysymyksemme koski lapsien reaktioita sukupuolisensitiivisyyttä tukevien leikkien parissa. Lapset saattavat kohdata leikkien aikana uusia tilanteita ja huomata erilaisia, totutusta poikkeavia mahdollisuuksia, jotka herättävät heissä uusia ajatuksia ja oivalluksia. Tarkoituksenamme olikin havainnoinnin aikana selvittää, miten lapset reagoivat näiden uusien ajatusten herätessä. Keskityimme havainnoimaan lasten ilmeitä, eleitä ja verbaalista reagointia. Emme asettaneet lapsien reaktioille ennako-oletuksia tai tietynlaisia toiveita, vaan keskityimme huomioimaan jokaisen lapsen spontaania ja hänessä itsessään muodostunutta tunnetta tai ajatusta ja ottamaan sen vastaan juuri sellaisena kuin se on. Tarkoituksena oli selvittää, onko lasten suhtautuminen sukupuolisensitiivisiin leikkeihin ja käytäntöihin positiivisesti vai negatiivisesti sävyttynyt.

Kolmas tutkimuskysymyksemme koski varhaiskasvatuksessa työskentelevien ammattilaisten avoimuutta uusia sukupuolisensitiivisiä menetelmiä ja käytäntöjä kohtaan. Sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus on ideana vielä uusi ja jopa hieman tuntematon suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Tämän vuoksi halusimmekin selvittää opinnäytetyössämme myös työntekijöiden kiinnostusta sukupuolisensitiivisyyttä kohtaan. Kartoitimme työntekijöiden näkemyksiä kyselylomakkeella, jonka jaoimme työskentelymme kohteena olevan yksikön työntekijöille.

6.4 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme menetelmällinen lähestymistapa on laadullinen eli kvalitatiivinen, sillä havainnoimme videokuvauksen ja omien tutkimuspäiväkirjamerkintöjemme kautta leikkiä sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi toteutimme lyhyen haastattelulomakkeen valitun päiväkotimme työntekijöille, jonka kautta saimme yhteenvetoa heidän ajatuksistaan opinnäytetyömme aihetta kohtaan. Jaoimme kyselylomakkeen jokaiselle yksikön työntekijälle eli yhteensä kaksitoista kappaletta, mutta saimme takaisin lomakkeita vain kuusi kappaletta. Olimme tähän kuuden kappaleen määrään todella tyytyväisiä, vaikka muutamalta vastaukset jäivätkin uupumaan.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmiä on kahdenlaisia, on sekundääri- ja primääriaineistoja. Sekundääriaineistot ovat olemassa olevaa

aineistoa, jota voidaan hyödyntää sellaisenaan, kuin taas primääriaineistot kerätään itse tutkimusongelmaa varten. Havainnointi, haastattelut ja kyselyt ovat välineitä, joita laadullisen tutkimuksen tekijä joutuu lähes aina käyttämään tutkimusongelmansa ratkaisemiseksi kentällä. (Kananen 2017, 82–83.) Meidän tutkimuksemmekin koostuu näistä kahdesta aineistokeruumenetelmästä, havainnoinnista ja kyselylomakkeista. Lisäksi käytimme teoriaa ja omia kenttämuistiinpanojamme menetelminä tutkimuksessamme. Näiden menetelmien kautta saimme mahdollisimman kattavan paketin ongelman ratkaisemiseksi.

Laadullista tutkimusta käytetään, kun kyseessä on aihe, josta ei ole vielä kukaan tietoa, teorioita tai tutkimuksia. Valitsimmekin laadullisen, sillä aiheestamme ei vielä ole kovin paljon erilaisia tutkimuksia tehty ja halusimmekin tämän tutkimuksen kautta tuoda muun muassa alan työntekijöille lisää tietoa aiheesta sekä erilaisesta teoriasta siihen liittyen. Tutkimuksessamme käytimme triangulaatio nimellä kulkevaa monimenetelmäistä tutkimusasetelmaa, sillä käytimme tiedonkeruumenetelminä havainnointia, kyselylomakkeita sekä teoriapohjaa. Näin ollen saimme aiheellemme laajemman katsauksen kasaan. (Kananen 2017, 33–34.)

Laadullisen tutkimuksen yksi peruspiirteistä on, että tutkimus tapahtuu aidossa ympäristössä ja meidän tapauksessa se oli päiväkotia, jossa lapset viettävät paljon aikaa päivästänsä. Myös yksi peruspiirteistä sopii hyvin tutkimuksellemme, joka oli, että tutkimusaineisto on monilähteistä. Meillä lähteisiin kuuluu niin kirjallisia lähteitä, internetilähteitä kuin haastattelijakin sekä tuokiokerroilta tullutta materiaalia lasten sanoin. (Kananen 2017, 34.)

6.5 Aineistonkeruu ja aineistonkeruumenetelmät

Käsittelimme keräämämme aineiston jakamalla sen ensin kolmeen osioon. Osiot koostuivat videokuvauksen kautta saadusta materiaalista, työntekijöiden täyttämien kyselylomakkeiden avulla kerätystä aineistosta sekä tekemiemme kenttämuistiinpanojen pohjalta. Kävimme jokaisen aineiston osan huolellisesti läpi, jonka jälkeen kirjasimme tulokset opinnäytetyöhömme. Videokuvauksen kautta saadun havainnointimateriaalin muutimme ensin tekstimuotoon, jotta pystyimme helpommin aloittamaan materiaalin analysoinnin. Tulosten kirjaamisen lisäksi liitimme raporttiimme teoreettista tietoa ja omia tutkimuksen ai-

kana saatuja oivalluksia. Pyrimme luomaan teoreettiseen tietoon nojaavan tutkimusraportin, joka esittelee keräämämme aineiston kokonaisuudessaan. Omien oivallustemme avulla pyrimme osoittamaan oppimaamme ja uuden tiedon ja osaamisen soveltamiskyvyn kehittymistä.

Käytimme aineiston analysointimenetelmänä sisältöanalyysia, jonka kautta käsitelimme havainnoinnissa tulleet tulokset, kyselylomakkeiden vastaukset ja omat havainnointipäiväkirjamerkintämme. Varsinkin kyselylomakkeista saimme tämän menetelmän kautta hyvin tietoa, sillä esitämme vastaukset tilastollisesti. Sisältöanalyysimme alkoi ensin teoriaosuuteen tutustumisella, jonka yhteydessä käsitelimme myös keräämäämme aineistoa kentältä ja aloimme käymään sitä läpi. Tässä kohtaa helpotti, kun olimme jo hieman tutustuneet teoriaan, niin osasimme helpommin käsitellä aineistosta tulleita seikoja.

Valitsimme videokuvauksen havainnoinnin välineeksemme tässä opinnäytetyössä, sillä mielestämme, kun kohde ryhmänä ovat lapset ja heidän toimintansa, tämä tapa oli toimivin. Toisena havainnoinnin käyttö tässä tilanteessa oli mielestämme parhain vaihtoehto, sillä aiheestamme ei ole vielä kauheasti tietoa, tai tieto on vähäistä. (Kananen 2017, 83). Videokuvassimme jokaisen tuokiokerran ja tätä varten tarvitsimmekin lasten vanhemmilta luvan lapsen havainnointiin ja videokuvaukseen. Havainnointimme oli suoraa sekä osallistuvaa, sillä kuvasimme toimintaa suoraan paikan päällä sekä toinen meistä oli aina vuoroittain mukana toiminnassa. (Kananen 2017, 84). Videokuvauksen avulla saimme tallennettua puheen, ilmeet ja eleet sekä tietoa siitä, miten lapset toimivat sukupuolisensitiivisyyteen liittyvien leikkien keskellä. Lisäksi jokaisen tuokiokerran jälkeen kirjoitimme kenttämuistiinpanoja, jotka toimivat havainnointipäiväkirjamerkintöjemme tukena aineistoa analysoidessamme. Tuokiokertojen jälkeen huomasimme, että olisimme mahdollisesti saaneet vielä enemmän havainnoinnista irti, jos meillä olisi ollut kaksi kameraa käytössä, jotta olisimme pystyneet kuvaamaan toimintaa laajemmin kuin yhdestä kulmasta talteen.

Työntekijöille teetetyn kyselylomakkeiden avulla kartoitimme heidän näkemyksiään ja tietämystään liittyen sukupuolisensitiivisyyteen. Lomakkeiden analysoinnissa käytimme tilastollisia menetelmiä, tässä tapauksessa taulukkoa ja

prosenttilukuja, jotta saimme mahdollisimman tarkkoja havaintoja tehtyä kyselyn vastauksien pohjalta ja tätä kautta selvitettyä työntekijöiden tietämystä asiaan liittyen. Kyselylomakkeet mahdollistivat myös vastausten keskinäisen vertailun.

7 TOTEUTUS JA TULOKSET

Raporttimme sisältää analyysimme kolmelta eri tuokiokerralta sekä työntekijöille tehdystä kyselylomakkeiden analyysistä. Toteutimme opinnäytetyöhömme liittyvät tuokiot Kotkan kaupungin kunnallisessa päiväkodissa, jossa yksiköksemme valikoitui Lankilan päiväkotia ja Kaislat ryhmä. Ryhmä koostui 3-5 vuotiaista lapsista. Sovimme kyseisen ryhmän työntekijöiden kanssa, että toteutamme kaikki kolme tuokiokertaa toukokuussa. Käyntikertamme olivat 4. toukokuuta, 8. toukokuuta sekä 15. toukokuuta 2018.

7.1 Ensimmäinen tuokio: Sukupuolen moninaisuus

Ensimmäisellä tuokiokerralla luimme lapsille sadun nimeltään Kipa-kirahvi, jonka löysimme Naisasialiitto Unioni Ry:n Sukupuolisensitiivisyys varhaiskasvatuksessa- tasa-arvoinen kohtaaminen päiväkodissa- hankkeen internet-sivuilta. Tuokiolle osallistui viisi lasta, jotka olivat 3-5-vuotiaita. Kuvassimme tuokiomme ja numeroimme lapset yhdestä viiteen heidän henkilöisyytensä saalamiseksi. Tuokion aikana tutkimme, olivatko lapsien reaktiot sukupuolisensitiivisyyttä tukevia vai vastustavia reaktioita. Kyseinen hetki kesti noin 30 minuuttia.

Lukemamme satu käsitteli lapsen sukupuolen moninaisuutta ja sen herättämiä tunteita hänen vertaisryhmässä. Keskustelimme lasten kanssa aiheesta sadun tapahtumien tukemana. Lapset osallistuivat keskusteluun kykynsä ja ymmärryksensä mukaan aktiivisesti ja avoimesti. Esimerkiksi sukupuolta määrittelevät ulkoiset piirteet herättivät lapsissa paljon antoisia ajatuksia.

Lapsi 2: "Isin pelissä on yks poika, joka näyttää ihan tytöltä."

Lapsi 1: "Minun iskä on oikeesti poika ja äiti tyttö ja minäkin olen tyttö ja Vilma on myös tyttö."

Lapsi 5: "Pojalla voi olla pitkä tukka!"

Opiskelija: "Ihan totta. No voikos tytöllä olla sitten lyhyt tukka?"

Lapsi 2: pyörittelee päätään.

Lapset 1,3,4 ja 5: nyökyttelee.

Kyseinen aihe herätti lapsissa pääasiassa sukupuolisensitiivisyyttä tukevia reaktioita. Suurin osa lapsista ei mieltänyt stereotyyppisiä ulkoisia piirteitä sukupuolta määrittäväksi asiaksi. Yksi lapsista piti kuitenkin lyhyitä hiuksia vähemmän tyypillisenä piirteenä tytöille. Hän kuitenkin osasi yhdistää sukupuolen moninaisuutta kuvaavan tilanteen ennestään tuttuun videopeliin. Tämä oli hieno oivallus. Lisäksi yksi lapsista määritteli perheenjäseniensä sukupuolet ja sitä, kuinka nämä henkilöt olivat oikeasti kyseisen sukupuolen edustajia.

Keskustelimme lasten kanssa myös siitä, millaisia ajatuksia sukupuolen moninaisuus heissä herätti. Tämä aihe herätti lapsissa hämmennystä ja kummas-tusta. Ajatus siitä kuinka yksilön oma kokemus sukupuolestaan voi erota biologisesta määritelmästä, oli selkeästi uusi asia lapsille. He eivät osanneet kommentoida asiaa juurikaan, vaan tuijottivat ja kuuntelivat satua ihmeissään ja hämmentyneinä. Hämmennys aiheutti heissä myös levottomuutta. Saimme kuitenkin pienen keskustelun aikaiseksi tästäkin aiheesta.

Opiskelija: "Mitä ajattelette siitä että Kipa on tyttö, mutta hänestä tuntuu, että hän on poika? Onks se teidän mielestä hassuu?"

Lapset 3, 5 ja 1: "Joo!"

Lapset 4 ja 2: Katsovat hämmästyneinä.

Lapsi 2: "Toinen ei saata tietää, että onko tyttö vai poika."

Opiskelija: "Tärkeintä on, että itte tietää ja sit voi jutella kavereiden kanssa siitä."

Lapsi 2 esitti hyviä oivalluksia siitä, kuinka vertaisryhmä ei välttämättä tiedä lapsen sukupuolen moninaisuudesta. Annoimmekin ohjeeksi, että tässä tilanteessa asiasta voi jutella rohkeasti ystävien kanssa. Korostimme myös sitä, kuinka lapsen oma kokemus on kaikkein tärkein määrittävä tekijä hänen sukupuoli-identiteettinsä kehityksessä. Lapset olivat asiasta edelleen hieman hämmentyneitä, mutta kuuntelivat keskustelua tarkasti.

Seuraavaksi sadussa käsiteltiin sukupuolen moninaisuuden herättämää hämmennystä ja vertaisryhmän ymmärrystä asian suhteen. Sadussa esitettiin tilanne, jossa päähenkilöä syrjittiin sukupuolensa moninaisuuden vuoksi. Tämä herätti lapsissa paljon ajatuksia ja tunteita. Vaikka syrjinnän taustalla oleva tekijä olikin lapsille uusi ja vieras, oli heille täysin selvää, ettei erilaisuus ole kiusaamisen peruste.

Opiskelija: "Mitä ootte mieltä tästä tilanteesta? Onks toi Pate nyt kauheen kiva kaveri?"

Lapset 1, 5, 3 ja 2: "Ei"

Opiskelija: "Eiks tytötki voi mennä pelaamaan jalkapalloa?"

Lapsi 2, 3, 4 ja 5: "Joo!"

Lapsi 1: "Ei."

Opiskelija: "Vaikka kaveri ois vähän erilainen nii se ei haittaa yhtää mitää. Silti voijaa pelata yhdessä samal tavalla."

Lapsi 5: "Sisko voi tulla mukaa pelaamaan jalkapalloa."

Opiskelija: "No niinpä! Ompas Pate nyt ikävä kaveri."

Lapsi 5: "Ihan tyhmä."

Opiskelija: "Vaikka toista kaveria ei aina ymmärtäiskää, saaks sitä silti kiusata?"

Lapset 5 ja 3: "Ei!"

Lapset keskustelivat aiheesta hyvin avoimesti, mutta kaipasivat välillä hieman apua. Erityisesti Lapsi 5 otti kantaa kiusaamista ja syrjintää käsittelevään keskusteluun. Hän toi mielipiteensä esille hyvin tarmokkaasti ja itsevarmasti. Hänen ilmaisussaan oli havaittavissa tietynlaista vakavuutta. Lapsi 1 ei mieltänyt jalkapalloa tytöille sopivaksi lajiksi, mutta ilmaisi asian pilke silmäkulmassaan, joka herätti meissä jälkeinpäin kysymyksen siitä vastasiko kommentti hänen oikeaa mielipidettään vai halusiko hän vain hassutella ja erottua näin joukosta. Sadun aiheet vaikuttivat hämmentävän erityisesti Lapsi 4. Hän vetäytyi keskusteluista paljon ja kuunteli hämmentyneenä tarinaa ja muiden lasten kommentteja.

Sadun aiheet päättyivät kuitenkin onnelliseen lopputulokseen, jossa sukupuolen moninaisuuden aiheuttamat ristiriitatilanteet väistyivät ystävyiden tieltä.

Tämä antoi hyvän kontrastin aikaisemmalle tunteita herättäneelle syrjintäkeskustelulle. Lapset saivat esimerkin siitä, kuinka kyseenomaisessa tilanteessa tulisi toimia. Myös tämä tilanne herätti lapsissa tunteita, mutta tällä kertaa ne olivat selkeästi positiivisempia. Lähes kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että sadun hahmot saivat nyt arvoistaan kohtelua.

Opiskelija: "Mitä mieltä ootte siitä, että Kipa otettiin nyt mukaan pelaamaan?"

Lapsi 4: "Se on poika."

Lapsi 3: Nauraa.

Lapsi 5: "Poika"

Lapsi 2: "Se on tosi kiltti." Hymyilee.

Lapsi 1: ei kommentoi.

Yllätyimme siitä, kuinka onnellinen käänne loi lapsille ajatuksen siitä, kumpaa sukupuolta tarinan päähenkilö loppujen lopuksi oli. Kun sukupuoleltaan moninainen lapsi sai vertaisryhmänsä hyväksynnän, osasivat myös tuokiollemme osallistuneet lapset määritellä hänen sukupuolensa. Lapset alkoivat käymään hiljalleen hieman levottomiksi ja Lapsi 1 ei jaksanut enää osallistua keskusteluun. Sen sijaan Lapsi 4 aktivoitui keskustelemaan aiempaa enemmän ja toikin ensimmäisenä ilmoille ajatuksen sadun päähenkilön sukupuolesta. Tämä oli mukava huomio. Keskustelun ympärillä vallitsi hyvin positiivinen tunnelma koko aiheen käsittelyn ajan. Lapsien reaktiot tässä tilanteessa olivatkin selkeästi sukupuolisensitiivisyyttä tukevia.

Ensimmäinen tuokio oli hyvin antoisa ja positiivinen kokemus, josta saimme lisää paloa tutkimuksen suorittamiselle. Lukemamme satu oli hieman liian pitkä, jonka vuoksi lapsien keskittymistä jouduttiin tukemaan välillä enemmän. Osa lapsista piti sitä myös tylsänä. Tuokio oli kuitenkin hyvin onnistunut ja kertynyt aineisto oli hyvin antoisaa.

7.2 Toinen tuokio: Vapaata leikkiä

Toisella tuokiokerralla oli vapaata leikkiä, jota varten olimme jakaneet erilaisia leluja erivärisiin laatikoihin. Väreiksi meille valikoitui keltainen, sininen ja vihreä. Laatikot sisälsivät erilaisia leluja, muun muassa rakennuspalikoita, dino-

sauroksia ja barbeja. Lajittelimme lelut värien mukaan samanvärisiin laatikoihin. Tälläkin tuokiokerralla videoimme leikkihetken, jolle osallistui viisi lasta, jotka olivat 4-5- vuotiaita. Tarkoituksena oli havainnoida vaikuttaako erisukupuolille tyypilliseksi miellettyjen lelujen sekoittaminen keskenään lasten kiinnostukseen leluja kohtaan. Tuokion aikana tutkimme myös vaikuttaako lasten leikkiin se, jos lelut onkin jaettu väriensä mukaan samanvärisiin laatikoihin ja millaisia leluja lapset sieltä ottavat.

Tuokion alussa toinen meistä opiskelijoista antoi alku ohjeistuksen toiminnalle, joka oli siis tällä kertaa vapaata leikkiä. Opiskelija esitteli muutamia esimerkkejä lelulaatikon sisällöistä ja kertoi, että tänään lapset saavat leikkiä vapaata leikkiä. Opiskelija oli koko toiminnan ajan mukana kyllä toiminnassa, mutta seurasi tavallaan sivusta, miten lapset leikkivät.

Suosituimmiksi leluiksi lapsille valikoitui dinosaurukset ja rakennuspalikat. Olimme laittaneet laatikoihin myös muutaman barbin, mutta ne eivät juurikaan houkuttelleet lapsia. Lapsi 3 kävi kylläkin nappaamassa laatikosta yhden barbin, jonka otti hetkeksi käteensä, mutta sen laski sitten takaisin laatikkoon. Pohdimme olisiko hän alkanut leikkimään barbilla enemmän, jos muutkin lapset olisivat osallistuneet niillä leikkimiseen.

Pojat suuntasivat heti leikkimään dinosauruksilla ja autoilla. Osa pojista alkoi rakentamaan rakennuspalikoista autoja ja osa leikki dinosauruksilla muun muassa taisteluleikkejä. Lapsi 2, joka oli joukon ainut tyttö, löysi heti laatikoista itselleen ruokailuvälineitä, kuten lautasia ja haarukoita, sekä otti mukaan leikkiinsä myös rakennuspalikoita. Lapsi 4, joka oli poika, keskittyi leikkimään pallolla suurimman osan leikkihetkestä ja seurasi useasti mitä kameran takana oleva toinen opiskelija tekee. Lapsi 2 otti myös leikkeihinsä mukaan dinosauruksia, joille hän rakensi rakennuspalikoista talon. Lapsi 2 leikissä on siis selkeä kotileikki, joka on tytöille yleisesti tyypilliseksi mielletty leikki.

Lapsi 2: "Tää on dinotalo."

Lapsi 2: " Tää on kuningas (dino) koska täl on pinkkii hännäs ja jalois." "Se on täällä ylimmäises kerrokses."

Tässä vaiheessa kiinnitimme huomiota paljon siihen, että kyseisten lasten leikeissä on nähtävissä paljon sukupuolille tyypillisiä leikkejä, kuten autoleikki, dinosaurukset ja kotileikki. Olimme valinneet kolme eri väriä leikki hetkeen ja yksi niistä oli keltainen. Huomasimmekin leikkihetken aikana, että keltaisesta laatikosta ei ollut otettu kuin kaksi lelua mukaan lasten leikkeihin. Jäimme pohtimaan, miksi lapset eivät olleet ottaneet leikkeihinsä mukaan enemmän keltaisen värisessä laatikossa olleita leluja.

Lapsi 5 teki dinoruokaa, joka on myöskin kotileikkiin mielletty osa. Tässä kohdalla näkee myös sitä, että myös pojat voivat ihan yhtä hyvin olla osana kotileikkejä. Myös Lapsi 4 osoitti hieman kiinnostusta astioihin, muttei aloittanut varsinaista kokkausleikkiä niillä. Lapsi 4 käytti myös lautasia hattuinaan, joten myös hän otti omalla tavallaan kotileikit mukaan omaan leikkiinsä.

Lapsi 2 ja 3 olivat ainoat, jotka sekoittelivat leikissä erivärisiä leluja. Lapsi 4 ja 6 leikkivät pääasiassa sinisillä leluilla. Lapsi viisi leikki lähes kaikilla väreillä, mutta eri aikaan. Keltaisia leluja ottivat vain Lapsi 2 ja Lapsi 3 ja hekin vain yhden. Mietimmekin, että mikä vaikuttaa siihen, että lapset valikoituivat leikkimään pelkillä yhden värisillä leluilla.

Yhteenvetona toisesta tuokiokerrasta voisi sanoa, että lapset leikkivät lähes samoilla leluilla koko ajan. Lapsi 2 leikki alusta asti pikkudinoilla ja rakennuspalikoilla kotia. Lapsi 3 leikki isommilla dinoilla, jotka muun muassa taistelivat ja karjuivat, mutta osoitti kiinnostusta myös barbeihin. Lapsi 4 tykkäsi pallosta eniten ja vietti sen kanssa eniten aikaa, vaikka välillä hän kokeili myös astioita ja kaikista leluista hän yritti tehdä hattuja. Lapsi 5 leikki paljon vihreällä toukalla, josta hän rakensi rekan, mutta teki alussa myös dinoruokaa. Lapsi 6 leikki koko ajan rakentamallaan autolla. Tuokion loppuun opiskelija ohjeisti lapsia siivoamaan lelut takaisin laatikoihin.

Tällä leikki kerralla emme kokeneet olleen paljoa vaikutusta lapsiin, vaikka lelut olivatkin samanvärisissä laatikoissa. Tuokion jälkeen jäi kuitenkin erittäin positiivinen fiilis, sillä lapset aloittivat vapaan leikki hetken tuosta noin vain, vieraiden aikuisten läsnä ollessa ja osasivat leikkiä paljon erilaisia leikkejä noinkin pienessä ajassa. Tähän tuokiokertaan aikaa kului noin 20 minuuttia.

7.3 Kolmas tuokio: Roolileikkejä

Kolmannella kerralla leikimme roolivaatteilla. Olimme valinneet valmiiksi useampia erilaisia roolivaatteita, joista lapset saivat valita mieleisiään. Joukossa oli muun muassa eläin aiheisia vaatteita ja prinsessa hameita. Tuokiolle osallistui seitsemän lasta, jotka kaikki olivat 3 – 4-vuotiaita. Tuokion tarkoituksena oli havainnoida, millaiset rooliasut kiinnostivat lapsia ja nousisiko heidän toiminnastaan esille sukupuolisensitiivisiä tai sukupuolille tyypilliseksi miellettyjä piirteitä. Tutkimuskerran aikana saimme kerättyä aineistoa kummastakin näkökulmasta.

Tuokiolle keräämämme rooliasut olivat pääasiassa suhteellisen sukupuolineutraaleita. Suurin osa asuista koostui erilaisista eläimistä. Tämä antoi paljon tilaa nimenomaan lasten itseilmaisuuksiin perustuvalle havainnoinnille. Kun lapsille ei ollut pedattu valmiiksi tietynlaisia raameja, heidän oma mielikuvituksensa ja kiinnostuksensa asuja kohtaan pääsi vapaammin esille ja kartoittamaan leikin kulkua. Pidimme tätä tärkeänä, sillä toivoimme havainnoinnin aikana nousseiden reaktioiden olevan mahdollisimman puhtaasti lähtöisin lapsista itsestään. Mukana oli kuitenkin prinsessaleikkeihin ja merirosvo-leikkeihin sovellettavia elementtejä, kuten viittoja, kruunuja, hameita ja huiveja.

Kun aloitimme leikit lasten kanssa, huomasimme eläinasujen kiinnostavan lapsia eniten. Seitsemästä lapsesta vain kolme oli kiinnostuneita muista asuista. Erityisen mielenkiintoista tästä teki se, että nimenomaan stereotyyppisesti tytöille mielletyt hameet ja kruunut kiehtoivatkin poikia yllättävän paljon. Kolme lasta kävi kokeilemassa hametta ja kruunua ja heistä kaksi oli poikia. Kukaan lapsista ei aloittanut kyseisillä asuilla varsinaista leikkiä, mutta he olivat ehdottoman kiinnostuneita niiden sovittamisesta ja tutkimisesta. Tämä oli hieno sukupuolisensitiivisyyttä tukeva piirre lasten 3 ja 4 reagoinnissa. Sen sijaan, että he olisivat automaattisesti jättäneet tyypillisesti tytöille suunnatut rooliasut huomiotta, he kokeilivat niitä innokkaasti ja rohkeasti.

Tuokion aikana saimme aloitettua eläintarhaleikin, johon osallistuivat kaikki tuokiolle saapuneet lapset. Leikin aikana teimme havaintoja niin sukupuolisensitiivisistä, kuin sukupuolille tyypillisestä reagoinnista. Kiinnitimme huomiota siihen, kuinka tuokiolle osallistuneet tytöt valitsivat helposti pieniä ja suloisia

eläimiä roolikseen. Lapsi 1 aloitti leikin hiirenä, Lapsi 2 oravana ja Lapsi 7 valitsi roolikseen kissan. Nämä roolit mielletään helposti tyttöjen suosimiksi niiden suloisuuden vuoksi. Lisäksi kyseisten eläinten olemus on helposti yhdistettävissä tytöille luotuihin stereotyyppisiin piirteisiin, kuten rauhallisuuteen ja sulokkuuteen.

Myös poikien toiminnassa oli havaittavissa sukupuolille tyypilliseksi miellettyjä piirteitä. Siinä missä tytöt valitsivat rauhallisia ja suloisia eläimiä, pojat valitsivat rooleikseen isoja, äänekkäämpiä ja hurjempia eläimiä, joita saattoi yhdistää helposti maskuliinisuuteen. Esimerkiksi Lapsi 3 valitsi asukseen tiikerin ja Lapsi 6 hirven. Nämä eläimet olivat isoja ja hurjia ja ne ääntelivät kovasti, siinä missä tyttöjen roolit esiintyivät hiljaisina ja rauhallisina, hellyyttä kaipaavina pikkueläiminä. Roolien valinnassa oli siis havaittavissa opittuja sukupuolinormatiivisia toimintamalleja, joita lapset noudattivat uskollisesti.

Pääsimme kuitenkin iloksemme havaitsemaan myös sukupuolisensitiivisempiäkin piirteitä lasten toiminnassa eläintarhaleikin aikana. Esimerkiksi Lapsi 4 ja Lapsi 5 valitsivat rooleikseen mielestämme sukupuoliroolien kannalta neutraalit eläimet, jotka olivat lammas ja kirahvi. Heidän esiintymisensä kyseisinä eläiminä ei myöskään herättänyt lokerointiin innostavia havaintoja. Tämän lisäksi Lapsi 1 vaihtoikin hiiriroolinsa vahtikoiran rooliin, jonka hän omaksui hyvin äänekkääksi ja hurjaksi eläimeksi. Hän esitti koiraroolia hyvin maskuliiniseksi mielletävällä tavalla, olemalla änekäs ja tekeytymällä mahdollisimman suureksi. Lisäksi hän yhdisti koiran rooliin vielä hurjan kaulapannan, jossa oli niittejä. Nämä havainnot kiinnittävät huomiomme, sillä lapset ilmaisivat itseään joko vahvasti sukupuolisensitiivisellä tavalla tai sukupuolineutraaliuteen mielletävällä tavalla.

Havaitsimme leikin aikana myös hieman epäselviä piirteitä lasten toiminnassa. Esimerkiksi Lapsi 4 haki leikkiin mukaan myös keppihevosta, jotka nykyään voidaan helposti mieltää osaksi tyttöjen suosimia hevos- ja ratsastusleikkejä. Keppihevosista kiinnostuivat nopeasti myös Lapsi 1, 2 ja 3. Lasten leikissä ei ollut kuitenkaan havaittavissa erityisesti sukupuolisensitiivisyyteen tai stereotyyppiseen sukupuolten käyttäytymiseen viittaavia merkkejä. Tämä herätti ajatuksen siitä, kuinka suuri merkitys lapsen omalla toiminnalla ja ilmaisulla todell-

lisuudessa on sukupuolisensitiivisen käyttäytymisen tai niin sanotun sukupuolinormatiivisen käyttäytymisen ilmenemisessä leikin aikana. Pohjimmiltaan sukupuolisensitiivinen leikki on lähtöisin lapsesta itsestään, vaikka ympärillä olevat lelut saattavatkin olla merkittävässä roolissa sen ulosannille.

Leikkituokiomme kesti noin 20 minuuttia, jonka jälkeen lapsien keskittyminen alkoi herpaantua. Tuokion aikana kiinnitimme huomiota erityisesti siihen, kuinka pojat vaikuttivat olevan huomattavasti avoimempia kokeilemaan niin sanottuja tyttöjenleikkejä. Tuokio oli antoisa ja seurasimme tyytyväisinä, kuinka antaumuksella lapset sukelsivat rooleihinsa ja ottivat ne omikseen. Lasten itseilmaisun kautta koimme saaneemme paljon uutta ja tärkeää tietoa tutkimustamme varten. Tuokio oli siis onnistunut.

7.4 Kyselylomakkeet

Teetimme yksikkömme henkilöstölle kyselylomakkeen, jonka avulla pyrimme kartoittamaan työntekijöiden käsitystä sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta ja heidän asenteitaan aihetta kohtaan. Lomake koostui kuudesta kysymyksestä, joista osa oli avoimia ja osa suljettuja kysymyksiä. Kyselyyn vastasi puolet koko yksikön henkilöstöstä. Saimme näin ollen kuusi vastausta kahdestatoista kyselystä. Kyselyyn vastattiin anonyymisti.

Ensimmäisenä aloimme selvittämään kyselymme avulla sitä, ymmärsivätkö yksikön työntekijät mistä sukupuolisensitiivisyydessä on kyse. Kysymys oli avoin ja henkilöstö vastasi tähän omin sanoin. Vastaukset olivat hyvin samankaltaisia ja kaikilla vastanneilla oli suhteellisen selkeä käsitys siitä, mitä sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa. Lokeroimattomuus oli vahvin ajatus, jonka sukupuolisensitiivisyys vastaajissa herätti. He kuvasivat sukupuolisensitiivisyyttä erilaisten käsitteiden, kuten värien ja leikkien kautta tapahtuvana lasten sukupuoleen perustuvana luokittelemattomuutena. Tämän lisäksi vastaajat kuvasivat sukupuolisensitiivisyyttä varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä havaittavana samanarvoisuutena ja yksilön hyväksyntänä ja huomioimisena. He korostivat lasten valinnanvapautta valmiiden periaatteiden ja tottumusten ohjaaman toiminnan sijaan.

Seuraavaksi selvitimme pitävätkö päiväkodin työntekijät sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Yllätyimme, että jopa 33,3 % vastanneista ei pitänyt sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Vastapainona kuitenkin 66,7 % vastanneista piti sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Kaksi kuudesta ei siis pitänyt sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Loput neljä vastanneista antoivat kuitenkin sukupuolisensitiivisyydellä arvoa varhaiskasvatuksen osana. Kuva 1 havainnollistaa saamiamme vastauksia.

Kuva 1. Pidätkö sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta?

Kyselyyn vastanneet työntekijät perustelivat myös näkemyksiään sukupuolisensitiivisyyden tärkeydestä. Tärkeäksi aiheen teki lapsille opetettava samanarvoisuus ja heille mahdollistettava hyväksytyksi tuleminen kokemukseksi. Vastanneet kokivat sukupuolisensitiivisyyden lapsen kokonaisvaltaista kasvua tukevana toimintana ja lapsen itsensä kokemisen ja ilmaisun mahdollistajana. Osa vastanneista oli kuitenkin huomauttanut, että aiheen tärkeydestä huolimatta varhaiskasvatukseen kuuluu myös muita tärkeitä ja enemmän huomiota vaativia asioita. Osa vastanneista koki myös, ettei aiheesta tarvitsisi tehdä suurta numeroa. Saaduille ei-vastauksille emme saaneet tarkentavia perusteluita. Tämä jäi kaiheartamaan mieltämme.

Kartoitimme kyselyssämme myös työntekijöiden halukkuutta omaksua uusia sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä työskentelyynsä. Vastanneista 83,3 % olisi

valmis omaksumaan uusia käytäntöjä osaksi työskentelyään. Sen sijaan 16,7 % vastanneista ei ollut halukkaita omaksumaan uusia sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä osaksi työskentelyään. Viisi kuudesta vastanneesta oli myöntäväisiä uusille käytännöille. Näin ollen vain yksi vastanneista ei ollut halukas uusien käytäntöjen omaksumiseen. Vastannut perusteli näkemystään aiheen toissijaisuuden varjolla. Kysymyksen tulosjakaumaa on havainnollistettu kuvan 2 avulla.

Kuva 2. Olisitko valmis omaksumaan uusia sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä osaksi työskentelyysi?

Seuraavaksi kartoitimme yksikön henkilökunnan tietotasoja sukupuolisensitiivisyyteen liittyen. Vastanneista 16,7 % koki hallitsevansa sukupuolisensitiivisyyteen liittyvää tietoa riittävästi arkipäivän työskentelyn onnistumiseksi. Vastanneista 50 % kertoi hallitsevansa sukupuolisensitiivisyyteen liittyvää tietoa jonkin verran ja 33,3 % koki tietonsa liian vähäiseksi. Tämä tarkoittaa, että yksi kuudesta vastanneesta koki hallitsevansa tiedot hyvin, kun loput viisi pitivät tieto tasoaan keskinkertaisena tai heikkona. Vastausten jakaumaa on havainnollistettu kuvan 3 avulla.

Kuva 3. Kuinka paljon sinulla on tietoa sukupuolisensitiivisyydestä

Lopuksi selvitimme työntekijöiden halukkuutta vastaanottaa heidän osaamis-
taan tukevaa lisätietoa sukupuolisensitiiviseen kasvatukseen liittyen. Kyseisen
kysymykseen vastasi kaikki kuusi osallistujaa, mutta yksi vastauksista joudut-
tiin mitätöimään tuloksista, sillä vastaus oli epäselvä. Vastaaja oli rastittanut
molemmat vastausvaihtoehdot, jonka vuoksi vastauksesta ei käynyt ilmi vas-
taajan varsinainen mielipide. Näin ollen 100 % kysymykseen vastanneista oli-
vat halukkaita saamaan osaamistaan tukevaa lisätietoa sukupuolisensitiivi-
sestä kasvatuksesta.

8 TULOSTEN ANALYYSIÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Tässä luvussa analysoimme tutkimustuloksiamme ja vastaamme myös aikai-
semmin asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymyksemme koski-
vat sukupuolisensitiivisyyden näkymistä lasten leikeissä, sukupuolisensitiivis-
ten leikkien herättämiä reaktioita lapsissa ja varhaiskasvatuksen kentällä toi-
mivien ammattilaisten avoimuutta uusien sukupuolisensitiivisten käytäntöjen ja
menetelmien omaksumiseksi. Analysoimme tuloksia tutkimuskysymys kerral-
laan.

8.1 Sukupuolisensitiivisyyden näkyvyys leikissä

Tutkimuksemme kautta etsimme vastausta siihen, miten sukupuolisensitiivisyys voi näkyä lasten leikeissä. Tutkimuksemme tuloksista kumpusi ensimmäisenä esiin sukupuolinormeista poikkeavien roolien kokeilu ja sen tukeminen. Tämän havaitsimme erityisesti kolmannella tuokiokerralla, jolloin leikimme roolileikkejä. Roolien kokeileminen tuli esiin poikien kokeillessa prinsessamekkoja ja tytön kokeillessa hurjaa vahtikoiran roolia.

Ylitapio-Mäntylä (2009) on esittänyt esimerkin siitä, kuinka sukupuolisensitiivisyys voi näkyä lasten leikeissä juuri erilaisten sukupuolinormeja kyseenalastavien roolileikkien kautta. Hänen esimerkissään esikouluikäinen poika pukee ylleen lumihiutaletanssissa käytetyn rooliasun, johon kuuluvat hame ja päähine. Esimerkin poika hyödyntää tilannetta ja kokeilee hametta ja päähinettä leikin varjolla. Näin hän pystyy kokeilemaan avoimesti oman sukupuolensa rajoja. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 76.) Huomasimme samankaltaisen tilanteen myös oman tutkimuksemme aikana. Lapsien leikeissä voidaan siis havaita sukupuolisensitiivisyyttä erilaisten sukupuolinormeista poikkeavien roolien kautta.

Sukupuolisensitiivisyys voi näkyä tutkimustulostemme perusteella myös erilaisten lelujen ja leikkien sekoittumisena eri sukupuolten välillä. Tämä näkyi tutkimuksemme aikana esimerkiksi toisella tuokiokerralla havaituissa tilanteissa. Yksi pojista alkoi leikkiä kotileikkiä ja tehdä dinosauruksille ruokaa, vaikka hoiva- ja kotileikit mielletäänkin usein tytöille tyypillisiksi leikeiksi. Vastapainona tilanteelle, tuokiolle osallistunut tyttö alkoi leikkiä dinosauruksilla. Hänen leikissään oli kotileikin piirteitä, mutta hänen valitsemansa lelut antoivat vastusta tyypillisille sukupuolinormeille. Lisäksi ensimmäisellä tuokiolla käymämme keskustelu jalkapallosta avasi meille lasten ajatuksia sukupuolisensitiivisyydestä. Heistä osa mielsi jalkapallon molemmille sukupuolille sopivaksi harrastukseksi, vaikka kyseinen peli asetetaan usein miehille suunnattuun sukupuolinormatiiviseen kehykseen.

Alasuutari (2016) on kertonut lasten kesken tapahtuvasta leikistä, jossa useimmiten oletetaan, että tytöt leikkivät muun muassa barbeilla ja nukeilla, kun taas pojat tykkäävät rakennella ja leikkiä autoilla. Puhutaan myös, siitä,

kun vanhemmille on kerrottu, että heidän lapsensa onkin tänään leikkinyt vastakkaisen sukupuolen tyypillisiä leikkejä, joita sitten ei todeta suoraan kielteiseksi toiminnaksi, mutta niitä ei myöskään pidetä jatkuvana toimintana tai heidän lapsensa pysyvänä piirteenä. Tämä tarkoittaa sitä, että leikit, jotka poikkeavat normaaleista totutuista sukupuolijaon leikeistä, ovatkin yhtäkkiä poikkeuksia normaalitilanteeseen verrattuna. (Husso & Heiskala 2016, 134.) Näin ollen tuloksiamme sukupuolisensitiivisyyden näkymisestä stereotyyppisten leikkien sekoittumisena voidaan vahvistaa.

Ylitapio-Mäntylä (2009) on kirjoittanut tutkimuksessaan esimerkistä, jossa nukesta on tullut pienelle pojalle tärkeä unikaveri päiväkodin päivälevon aikana. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 79.) Tämän kaltainen tilanne oli havaittavissa myös meidän tutkimuksemme aikana, kun Lapsi 2 valitsi leluun tyypillisten barbien sijaan dinosaurukset. Ylitapio-Mäntylän tutkimus tukee näin ollen esimerkillään saamiamme tuloksia siitä kuinka lapset haastavat sukupuolinormeja myös leluvalinnoillaan. Näin lelujen sekoittuminen voidaan nähdä myös sukupuolisensitiivisyyden ilmentymänä lasten leikeissä.

8.2 Reaktioita sukupuolisensitiivisyyttä tukevista leikeistä

Toisessa tutkimuskysymyksessämme selvitimme, miten lapset reagoivat sukupuolisensitiivisyyttä tukeviin leikkeihin. Tuokiokertojen aikana huomasimme lapsissa syntyvää aitoa kiinnostusta ja avoimuutta uusien roolien kokeiluun. Eräällä leikkikerralla Lapsi 3 ja Lapsi 4 tutustuivat ja kokeilivat tytöille sopivammaksi miellettyä prinsessan roolia. Lisäksi ensimmäisellä tuokiokerralla luettu satu sai lapset pohtimaan ja oivaltamaan ulkoisten piirteiden moninaista esiintymistä eri sukupuolilla. He alkoivat peilata pohdintojaan ja oivalluksiaan myös tosielämän havaintoihin ja kokemuksiin. Sadun avulla lapset tutustuivat myös uusiin näkökulmiin ihmisen sukupuolesta ja sen moninaisuudesta. Suurimpina havaintoina pidimme kuitenkin lapsissa herännyttä uteliaisuutta ja hämmennystä, sekä heissä herännyttä erilaisuuden hyväksyntää.

Linnilän (2006) mukaan Thomasin ja Chessin temperamenttipiirteitä käsittelevässä teoriassa on tutustuttu lapsen lähestymiseen ja vetäytymiseen uusissa tilanteissa. Lapsen reagointi vetäytymällä tai lähestymällä paljastaa lapsen ensimmäisiä tunteita ja ajatuksia uutta asiaa kohtaan. Vetäytyminen on merkki

uuden asian ujostelusta tai jännittämisestä, kun taas lähestyminen kertoo rohkeammasta reagoinnista, kuten esimerkiksi uteliaisuudesta ja kiinnostuksesta. (Koivunen 2009, 21.) Näin ollen tulostemme perusteella voidaan todeta tutkimukseemme osallistuneiden lasten reagoineen uusiin sukupuolisensitiivisiin leikkeihin avoimesti, rohkeasti ja uteliaasti.

Kaganin (2004) mukaan lapsen ensimmäiseen reaktioon uuden asian kohtamisessa vaikuttaa tämän temperamentti. Puhutaan erityisesti estyneistä ja ei-estyneistä lapsista. Kyseenomaiset piirteet lapsessa vaikuttavat nimenomaan lapsen alkureaktioon uuden asian edessä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 99–101.) Suurin osa ryhmämme lapsista oli selkeästi avoimia, rohkeita ja ulospäinsuuntautuneita, jonka perusteella päättelimme lasten olleen pääasiassa ei-estyneitä. Näin ollen avoimet ja kiinnostuneet reaktiot olivat tyypillisiä alkureaktioita tutkimukseemme osallistuneiden lasten kaltaisille yksilöille.

Tutkimuksemme aikana havaitsimme lasten kokeilevan avoimesti tyypillisistä sukupuolirooleista ja niihin liitetyistä normeista poikkeavia leikkejä. Esimerkki tapauksena pidimme toisella tuokiolla havaitsemaamme pojan koti- ja hoiva-leikkiä, jossa hän valmisti dinosauruksille ruokaa. Ylitapio-Mäntylä on kirjoittanut kohdanneensa päiväkotiympäristössä lasten sukupuolinormatiivisia näkemyksiä miesten ja naisten toiminnasta. Heidän mukaansa miehet eivät esimerkiksi hoitaneet lapsia. Näin ollen voimme havaita tuloksissamme, että sukupuolisensitiivisyyttä tukevan leikin ja leikin ympäristön seurauksena lapset lähtevät helposti kokeilemaan sukupuolinormeista poikkeavia leikkejä. (Ylitapio-Mäntylä 2012, 84.)

Pidimme tärkeänä havaintona myös lukemamme sadun aikana lapsissa heränneitä reaktioita. Erityisesti kiinnitimme huomiota lasten tarpeeseen peilata kuulemiaan tilanteita ja asioita heidän tosielämänsä kokemuksiin. Ylösen (2007) mukaan lapsi voi hakea saduista tukea erityisesti kriisi- ja ristiriitatilanteissa. Tämän kaltaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi hetket, joina lapsi kohtaa uusia ja ennestään tuntemattomia asioita. Satujen avulla lapsi pystyy käsittelemään todellisuudessa vielä monimutkaiseksi kokemiaan asioita turvallisesti ja helposti. (Qvick 2017, 32.) Tuloksiemme mukaan lukemamme satu sai lapsissa aikaan uteliaisuutta ja hämmästyttä, jonka seurauksena he alkoivat

tutkimaan uutta asiaa omiin kokemuksiinsa peilaten. Näin ollen voimme päättellä lasten kiinnostuneen asiasta ja aloittaneen uuden näkökulman sisäistämisen sadun tilanteiden ja tosielämän esimerkkien avulla.

8.3 Ammattilaisten valmiudet

Kolmantena tutkimuskysymyksenämme selvitimme, ovatko varhaiskasvatuksessa työskentelevät ammattilaiset valmiita ottamaan käyttöön uusia sukupuolisensitiivisyyttä tukevia käytäntöjä. Tutkimuksemme paljasti, että viisi kuu-desta kyselylomakkeeseemme vastanneesta työntekijästä oli valmiita uusien menetelmien ja käytäntöjen omaksumiseen ja niiden lisäämiseen osaksi joka-päiväistä työtetään.

Väestöliiton tuottaman Laseke-tutkimuksen perusteella voidaan tukea lastentarhanopettajien kokemaa puutteellisuutta saamassaan koulutuksessa. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lastentarhanopettajat eivät kokeneet hallitsevansa seksuaalikasvatusta tarpeeksi hyvin, jonka vuoksi he kaipasivat aiheeseen liittyen lisää tukea. (Ingman-Friberg & Cacciatore 2016, 187–188.) Sama ilmiö toistui myös meidän saamissamme tutkimustuloksissa. Kyselylomakkeisiin vastanneet työntekijät kokivat tarvitsevansa lisää osaamista ja tietoa sukupuolisensitiivisyydestä. Näin ollen mieleemme nousi ajatus siitä, kuinka lastentarhanopettajien koulutukseen kaivattaisiin mahdollisesti kattavampaa sisältöä seksuaalisuuteen ja sukupuoleen liittyvissä mahdollisuuksista. Niin Lasekkeen tutkimuksen kuin meidänkin tulostemme mukaan varhaiskasvatuksen työntekijät olisivat valmiita vastaanottamaan lisätietoa kyseisten aiheiden tiimoilta. Näin ollen voimme tehdä johtopäätöksen siitä, että kyselyymme vastanneiden työntekijöiden valmius uusien toimintatapojen omaksumiseen oli avoin ja tyyppillisen vastaanottavainen.

Lundström on kirjoittanut opinnäytetyössään lastentarhanopettajien näkemyksistä ja kokemuksista sukupuolisensitiivisyydestä. Hänen tuloksensa vastasivat hyvin saamiamme tuloksia. Sukupuolisensitiivisyys on tuttu käsite suurimmalle osalle varhaiskasvatuksen henkilökunnasta. Sen sijaan tuloksissa löysimme eroja esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyden tärkeyden osalta. Tutkimuksemme vastanneet eivät pitäneet sukupuolisensitiivisyyttä yhtä tärkeänä kuin toiseen tutkimukseen osallistuneet työntekijät. (Lundström 2016, 17–18.)

Tämä hämmästytti meitä ja sai meidät pohtimaan voisiko esimerkiksi tiedon määrä ja taso olla erilaista eri alueilla, jonka vuoksi tutkimukseemme osallistuneet eivät kokeneet sukupuolisensitiivisyyttä yhtä tärkeänä. Ammattilaisten kokemus aiheen tärkeydestä voi viestiä myös heidän valmiudestaan uusien käytäntöjen omaksumiseen, jolloin tuloksemme paljastaisivat kyseisen varhaiskasvatuksen yksikön henkilökunnan olevan vielä verrattain ennakkoluuloisia uusia käytäntöjä kohtaan.

9 POHDINTA

Ensimmäisellä tuokiokerralla luimme Kipa-kirahvi sadun lapsille ja keskustelimme sadun edetessä siitä lasten kanssa. Sadussa ilmeni paljon sukupuoliroolien eroja, joihin lapset kiinnittivätkin huomionsa tarkasti, mutta suurin osa otti roolit neutraalisti vastaan ja kertoi muun muassa siitä, että on tärkeää, jos itse tietää onko tyttö vai poika. Osalle lapsista sukupuoliroolit olivat melko selkeitä ja he osasivat yhdistää niihin stereotyyppisiä elementtejä, kuten esimerkiksi tyttöjen pitkät hiukset ja poikien lyhyet hiukset. Oli todella mielenkiintoista, että jo tuon ikäisetkin lapset osaavat erotella niinkin tarkasti tytöt tytöinä ja pojat poikina, mutta osa oli omaksunut jo suhteellisen neutraalejakin eroja. Tästä voikin päätellä, kuinka varhaisesta vaiheesta asti sukupuoliroolien erot jaotellaan jo selkeästi omiin lokeroihinsa.

Satu tuokiokerralla keskustelimme paljon lasten kanssa sukupuolen moninaisuudesta ja siihen liittyvistä erilaisuuksista. Sadussa ilmeni paljon totutuista malleista olevia poikkeuksia, mutta keskusteltuamme lasten kanssa näistä poikkeuksista, he suhtautuivat niihin todella sensitiivisesti, joka tarkoittanee mielestämme sitä, että juuri kyseiselle lapsi ryhmälle ei ole kotona välttämättä niin tarkkoja sukupuolinormeja opetettu.

Kiinnitimme huomiota myös lasten suhtautumiseen erilaisuuden edessä. Sadun päähenkilön transsukupuoliset piirteet herättivät lapsissa mielenkiintoa ja ihmetystä. Kaikille oli kuitenkin selvää, ettei toisen erilaisuus ole peruste syrjinnälle tai kiusaamiselle. Kiinnitimme huomiota myös, kuinka lasten reagointi ja suhtautuminen muuttui yhä positiivisemmaksi sadun myötä. Sadusta välit-

tyvä tunnelma selkeästi kanto lapsia mukanaan ja tämä oli mielestämme tärkeä esimerkki ympäristön ja sen asenteiden vaikutuksesta myös lapsen arvo maailman kehitykseen mallioppimisen kautta. Pohdimmekin sitä, kuinka suuri vaikutus sadusta kumpuavalla tunnelmalla saattoi loppujen lopuksi olla myös lasten asennoitumiseen. Mietimmekin että, jos sadun tunnelma olisi ollut negatiivisemmin sävytetty, olisiko lastenkin suhtautuminen ollut ennakkoluuloisempi?

Toisella tuokiokerralla pohdimme, vaikuttiko lasten leikkiin se, ettemme olleet lapsiryhmän omassa tilassa leikkimässä vaan olimmekin päiväkodin toisessa ryhmätilassa. Tällä kertaa mieleemme juolahti myös, että olisi ollut hyvä, jos kameroita olisi ollut kaksi, jotta leikkiä olisi saatu tallennettua ehkä hiukan enemmän ja toisesta kulmasta. Jos kameroita olisi ollut kaksi, toinen meistä opiskelijoista ei olisi silloin päässyt osallistumaan leikkiin toisen kuvatessa, joten tulokset eivät olisi välttämättä olleet samanlaisia. Pohdimme myös, olisiko ryhmän ainoan tytön leikkeihin vaikuttanut, jos mukana olisikin ollut aiemmalta tuokiokerralta toinenkin tyttö. Olisiko kotileikkiä tapahtunut enemmän vai mitähän olisi leikitty?

Toisella tuokiokerralla huomasimme myös lasten sekoittavan leluja sukupuolisensitiivisyyteen viittaavalla tavalla. Pojat kokeilivat barbeja ja tyttö leikki dinosauruksilla. Olimme innoissamme näistä huomioista, mutta havaitsimme lasten leikeissä kuitenkin sukupuolinormatiivisuutta. Tytön dinosaurusleikeissä oli koti- ja hoivaleikkien piirteitä, kun taas poikien leikit olivat tyyppillisiä taisteluleikkejä. Aloimme kyseenalaistamaan lelujen yksiselitteistä jaottelua sukupuolten mukaan entistä enemmän. Lelu voidaan nähdä kuitenkin leikin toteuttamisen välineenä, joten näin ollen sen sukupuolisensitiivinen merkitys ei ehkä vastaa aikaisempaa ajatustamme. Ehkäpä tulevaisuuden sukupuolisensitiivisyyttä koskevissa tutkimuksissa tulisikin keskittyä erityisesti leikkiin ja jättää itse leluille pienempi painoarvo. Jokaisella yksilöllä on oma mielikuvituksensa ja oma tulkintansa ympäristöstään, jonka ansiosta lapset ovat kykeneväisiä hyödyntämään leluja oman tulkintansa ja mielikuvituksensa mukaan hyvinkin rajattomasti.

Kolmannella kerralla leikimme roolivaatteilla. Lapsia kiinnosti suurimmaksi osaksi eläin aiheiset vaatteet, joiden joukosta tytöt valikoivatkin rauhallisempia

eläimiä kuten hiiren ja pojat hieman maskuliinisempia kuten hirven. Tässäkin huomasin selkeästi siis eroja tyttöjen ja poikien välillä. Osa lapsista kyllä valitsikin suhteellisen neutraalin eläin hahmon itselleen, joka oli hienoa huomata, että kaikilla ei niin tarkkoja sukupuolirooli ajatuksia ollutkaan.

Kiinnitimme huomiota myös siihen, kuinka pari poikaa kiinnostui prinsessapuvusta. Jäimme pohtimaan, oliko heidän kiinnostuksensa taustalla vain leikitely, vai ohjasiko lasten toimintaa aito tunne ja avoin mahdollisuus uuden roolin kokeilulle. Vaikka lapset eivät puvun kanssa kauaa viihtyneetkään, olivat he kuitenkin tarpeeksi kiinnostuneita pukeakseen sen ylleen. Tämä oli mielestämme merkki aitoudesta lasten reaktioiden taustalla. Ehkäpä pienryhmässä avautunut mahdollisuus ja suvaitsevainen ilmapiiri rohkaisivat lapsia. Emme toki tiedä millaisia leikkejä kyseiset lapset yleensä leikkivät, joten emme voi perustaa tulkintaamme kovinkaan vakaalle pohjalle. Tämäkin pointti kuitenkin herätti mielessämme kysymyksen siitä miten suuremman vertaisryhmän läsnäolo olisi vaikuttanut lasten käytökseen. Olisiko kynnyks uuteen rooliin tutustumiseen ollut korkeampi? Toisaalta tilanteelle suotuista ilmapiiri olisi taas saattanut innostaa yhä useampia lapsia kokeilemaan sukupuolinormeista poikkeavia rooleja.

Ylipäänsä yllätti se, kuinka hyvin lapset ottivat meidät vastaan ja antautuivat hyvin leikin mukaan, vaikka olimmekin aivan vieraita henkilöitä heidän omassa päiväkodissaan. Mielestämme yksikään lapsista ei vierastanut meitä vaan kaikki olivat erittäin innokkaina jokaisella tuokiokerrallamme. Mielestämme lasten ajatuksia meitä kohtaan helpotti se, ettemme olleet suunnitelleet tuokioita kokonaan itse, vaan menimme hetki kerrallaan ja katsoimme, miten leikki mil-läkin kerralla lähtee menemään eteenpäin. Jos olisimme suunnitelleet valmiin käsikirjoituksen jokaiselle kerralle, se olisi mahdollisesti rajannut tuokiokerto- jen havainnointia todella paljon. Ainut asia mikä osaa lapsista hieman ehkä jännitti, oli video kamera, jolla kuvasimme tuokiokertamme. Osa lapsista keskittyi paljon katsomaan kameraan, eikä pystynyt aina tuokiohetkellä täysin olemaan läsnä.

9.1 Tutkimuksen luotettavuus

Laadulliselle tutkimukselle on asetettu erilaisia kriteereitä, joiden avulla voidaan arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Näitä kriteereitä kutsutaan luotettavuuskriteereiksi ja ne koostuvat esimerkiksi vahvistettavuudesta, tulkinnan ristiriidattomuudesta ja aikaisemmasta tutkimustiedosta. Vahvistaminen tarkoittaa tehdyn tutkimuksen tuloksien vertaamista kerättyyn teoreettiseen tietoon. Vertailussa voidaan hyödyntää myös edellä mainittua aikaisempaa tutkimustietoa, jonka avulla voidaan tukea tutkimuksen tuloksien luotettavuutta. Tulkinnan ristiriidattomuudella tarkoitetaan sen sijaan tulosten analysoinnin yhteydessä löydettyä yksimielistä tulkintaa vastausten merkityksestä. (Kananen 2017, 176–179.) Olemme hyödyntäneet kyseisiä luotettavuuskriteereitä myös oman tutkimuksemme luotettavuuden arvioinnissa.

Käytimme tutkimuksessamme aineiston keruu menetelminä videokuvausta, kyselylomakkeita sekä teorian tietoa. Näiden menetelmien kautta saimme mahdollisimman laajasti tietoa kyseiseen aiheeseen liittyen. Myös aikaisemmat tutkimukset toimivat hyvänä alustana tutkimuksemme toteutumiselle. Käyttämämme erilaisten menetelmien yhteisnimityksestä käytetään sanaa triangulaatio. Denzin (1970) on ensimmäisiä triangulaatio termin käyttäjiä, joka jaotteli sen neljään erilaiseen tyyppiin. Metodologinen tai metodinen triangulaatio, joka tarkoittaa monenlaisten eri menetelmien käyttöä tutkimuksessa. Tutkijatriangulaatio, johon osallistuu useampia aineistonkerääjiä. Tekstissään Denzin kertoo myös teoreettisesta triangulaatiosta, jossa tutkimuksessa esiintyvää ilmiötä lähestytään useiden eri teorioiden kautta sekä aineistotriangulaatiosta, jota varten kerätään aineistoja useasta tietolähteestä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 233.) Näin ollen koimme, että saimme kasaan mahdollisimman luotettavan tutkimusraportin käyttäessämme useampaa menetelmää aineistonkeruuta varten.

Koemme, että tutkimustuloksemme kuvaavat luotettavasti toteutuksemme kohteena olleen päiväkodin näkemyksiä ja siellä havaittavia sukupuolisensitiivisyyden ilmentymiä. Koska jokainen yksikkö koostuu omista yksilöistään ja heidän erilaisista ja eritasoisista tiedoistaan, on täysin mahdollista, että päivä-

kotien välillä saatettaisiin löytää eroavaisuuksia tutkimuksemme aiheiden ilmenemisessä. Eroavaisuuksia voisi ilmetä myös alueittain, sillä isommissa kaupungeissa on usein paremmat kouluttautumismahdollisuudet.

Vaikka koemme, että tuloksemme vastaavat päiväkodin henkilöstön koke-
musta ja asennetta sukupuolisensitiivisyyttä kohtaan, jäimme pohtimaan voiko
tuloksien perusteella luoda täysin luotettavaa ja yleispätevää kuvaa. Teettä-
mämme kyselylomakkeet tuottivat vastauksia vain puolelta henkilöstön jäse-
nistä, jonka vuoksi puolet asenteista ja tiedoista jäivät hämärän peittoon. Tote-
simme lopulta päiväkodissa vallinneen positiivisen sukupuolisensitiivisyyteen
kohdistuneen ajatuksen välittyneen vastauksista ja näin ollen kuvanneen päi-
väkodin todellista tilannetta hyvin.

Yhdeksi haasteeksi tutkimustulosten raportoinnin aikana nousi aikaisemman
tutkimustiedon vähäisyys. Tämän vuoksi tutkimustulostemme vertaaminen ja
peilaaminen muihin tuloksiin osoittautui paikoin hankalaksi. Sukupuolisensitiiv-
isyyttä ei ole juurikaan tutkittu lasten näkökulmasta tarkkaillen, jonka vuoksi
emme meinanneet löytää tuloksiamme tukevia ja vahvistavia tietoja. Pitkäjän-
teisen taistelun ja kärsivällisyyden avulla onnistuimme kuitenkin lopulta löytä-
mään tutkimuksia ja teoreettista tietoa, joihin pystyimme soveltaen peilaa-
maan omia tuloksiamme. Tulosten peilaamismahdollisuuksien vähäisyys vaikut-
taa tutkimuksen luotettavuuteen, mutta koemme löytäneemme tarpeeksi asian
mukaista tietoa.

9.2 Ammatillinen kasvu

Sukupuolisensitiivisyys oli meille molemmille aiheena ennestään tuntematon,
joten koimme työn tekemisen todella opettavaiseksi oman ammatillisuutemme
kannalta. Osasimme liittää siihen joitakin elementtejä, mutta huomasimme
alussa monien ennakoajastemme sotkeutuvan paikoin sukupuolineutraaliu-
den kanssa. Olemme suorittaneet koulun aikana työharjoittelujaksomme use-
asti päiväkodissa ja teimme myös pedagogisen harjoittelun päiväkodissa.
Olemme myös tehneet sijaisuuksia ja pidempiä jaksoja päiväkodeissa, joten
varhaiskasvatuksen työkenttä on jo jokseenkin tuttu meille. Totuttuihin normei-

hin hautautuu helposti käytännön työn parissa, jonka vuoksi näimmekin opin-
näytetyömme myös eräänlaisena herätyksenä niin itsellemme, kuin muillekin
varhaiskasvatuksen parissa jollain tavalla toimiville.

Huomasimme, kuinka paljon vanhat sukupuolittuneet käytännöt ja mielikuvat
ohjasivat toimintaamme ja olimme innokkaita ja avoimia itsemme kehittämi-
selle ja ammatillisen näkökulmamme laajentamiselle. Yksi syy miksi tämä aihe
valikoituikin, on se, että se mahdollistaa oman ammatillisuutemme täydentä-
misen. Tämän työn kautta olemme perehtyneet enemmän kyseiseen aihe-
eseen, joten osaamme työskentelyssämme muuttaa toimintaamme kyseistä ai-
hetta kohtaan enemmän tietoisemmaksi ja toimia eri tavalla. Kehityksen aika
on täällä.

Aihe itsessään on todella mielenkiintoinen ja aiheena semmoinen, että
voimme omassa työskentelyssämme kehittää kyseistä aluetta jatkuvasti.
Opinnäytetyötä tehdessä huomasimme paljon asioita, joita olemme jo tiedos-
tamatta tehneet työskentelyssämme sivuten juuri sukupuolisensitiivisyyttä.
Omassa työskentelyssämme emme ole juurtuneet muun muassa ajatukseen,
että tytöt leikkivät vain barbeilla ja pojat autoilla. Vaan yhtä hyvin molemmat
voivat leikkiä molemmilla leluilla. Mielestämme on rikkaus lapsille, että he ko-
keilevat monipuolisesti erilaisia leikkejä, jolloin heidän omakin ajatus maail-
mansa ja käytännöt laajentuvat.

Tämän lisäksi olemme avartaneet ammatillista näkökulmaamme ja osaamis-
tamme niin, että kykenemme vaikuttamaan varhaiskasvatuksen ilmapiiriin
omalta osaltamme. Tiedämme nyt, kuinka sukupuolisensitiivisyydestä tulisi
puhua lasten kanssa ja miksi aiheen käsitteleminen on niin tärkeää. Jokainen
lapsi ansaitsee rauhallisen ja tukevan ilmapiirin, jossa kasvaa ja kehittyy. Li-
säksi pystymme tunnistamaan esimerkiksi sukupuolen moninaisuuden myötä
kasvaneen sukupuolisensitiivisyyden tarpeen. Näin ollen pystymme tarjoa-
maan lapselle hänen kaipaamaansa tukea kokonaisvaltaisemmin.

Sukupuolisensitiivisyyden avaama ammatillinen kehitys näkyy erityisesti tai-
tona nähdä sukupuolisensitiivistä työtettä kaipaavia kehityskohteita omassa
työskentelyssämme. Opimme kiinnittämään huomiota omaan toimintaamme ja

ohjaamaan sitä uuteen sukupuolisensitiivisempään suuntaan. Näin ollen pysymme myös vastaamaan toiminnallamme lasten tarpeisiin ja kohtamaan heidät yksilöllisemmin kuin ennen. Sen sijaan, että sortuisimme vanhentuneiden ajatus- ja toimintamallien ohjaamaan työskentelyyn, osaamme nyt kannustaa ja tukea lapsia yhä monimuotoisemman itsensä tutkiskelun ja ilmaisun parissa ilman pelkoa lapsen henkilökohtaisen kokemuksen tai mielenkiinnon lyttäämisestä, oudoksumisesta tai vähättelystä.

Mielestämme on todella tärkeää kuunnella lasta ja sitä mitä hän haluaa tiettyiltä asioilta. On tärkeää myös muistaa, että jokaista lapsen toivetta ei pystytä valitettavasti täyttämään, mutta se, että osallistamme lapsia työskentelysämme mahdollisimman paljon saa lapsille tunteen, että he pystyvät vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin. Kyseistä aiheuttakin miettiessämme on tärkeää antaa lapsille lupa valita mitä he haluavat leikkiä ja milloin. Esimerkiksi jos poika haluaa leikkiä barbeilla, on tärkeää, että mahdollistamme sen hänelle, jotta teemme näkyväksi neutraalin työskentelymme hänelle. Toteuttaessamme tuokiokertoja, huomasimme muutamilla kerroilla sen, kuinka selvät sukupuoli-rooliopit he ovat jo saaneet kotona. Esimerkiksi eräskin lapsi oli sitä mieltä, että tytöillä voi olla vain pitkät hiukset.

Koemme ammatillisen kasvumme heijastuvan myös kykyymme havaita sukupuolisensitiivisyyteen liittyviä ristiriitoja yhteiskunnassamme. Pohdimme paljon sitä, millaisiin raameihin lapset kasvavat ja miten nämä raamit muodostuvat. Huomasimme, miten sukupuolisensitiivisyyttä rajoitettiin tyttöjen ja poikien kohdalla eri tavoin. Poikien kohdalla ankara sukupuolinormatiivisuuteen perustuva tuomitseminen tapahtuu erityisesti poikien tekemisten kohdalla, kun taas tyttöjen kohdalla normatiivinen painostus perustuu enemmän persoonallisuuteen.

Tyttöjen oletetaan olevan kilttejä ja kuuliaisia, eikä heiltä sallita vilkkautta ja innokkuutta samalla tavalla kuin pojilta. Tyttöjen oletetaan olevan toisin sanoen hillittyjä. Sen sijaan heidän on suvaittavampaa kokeilla sukupuolensa rajoja esimerkiksi harrastusten parissa. Urheilleva tyttö ei ole ihmeellinen tai kummasteltava näky. Kun huomio kiinnittyy poikiin, on tilanne kuitenkin toinen. Kiltti ja kuuliainen poika nähdään helpommin hyvätapaisena ja ystävällisenä,

sen sijaan että hänen maskuliinisuuttaan automaattisesti vähäteltäisiin. Huomio kiinnittyykin mielestämme ensisijaisesti hänen tekemiseensä esimerkiksi juuri harrastusten parissa. Siinä missä jalkapalloileva tyttö on hyvin tavanomainen ja neutraaleja reaktioita herättävä näky, aiheuttaa tanssiva poika usein yksilön maskuliinisuutta ja toisinaan jopa seksuaalista suuntautumista alentavasti kyseenalaistavia reaktioita. Näin ollen pojat vaikuttavat kohtaavan painostusta mielestämme enemmän itseilmaisun kohdalla, kun taas tytöt kokevat osansa oman persoonallisuutensa kehityksen ja oman identiteettinsä muodostamisen parissa.

9.3 Opinnäytetyöprosessin tarkastelu

Aloitimme tutkimuksemme toteuttamisen käymällä päiväkodissa ensimmäisellä tuokiokerralla toteuttamassa satutuokiomme. Ensimmäisellä tuokiokerralla jaoimme myös päiväkodin henkilökunnalle kyselylomakkeet, jotka he palauttivat meille viimeisellä tuokiokerrallamme. Tuokiokerran jälkeen aloimme kasaamaan teoria osuuttamme ja kävimme vielä päiväkodissa kahdella tuokiokerralla. Opinnäytetyön suunnitelmaa varten olimme kirjanneet keskeiset käsitteet, joiden pohjalta oli helppo alkaa kasamaan teoria osuutta opinnäytetyöllemme. Teimme aina yhdessä selkeät työnjaot, kumpi kirjoittaa mistäkin aiheesta. Näin ollen meillä oli koko ajan työn edetessä selkeä käsitys siitä, missä vaiheessa ollaan missäkin kohtaa. Opinnäytetyömme toteutui aikataulussaan.

Tuokiokertojen jälkeen kirjoittelimme teoria osuuttamme ja samalla aloimme analysoimaan kerättyä aineistomateriaalia, joita olivat: tuokiovideot, kyselylomakkeiden vastaukset sekä omat havaintomme päiväkirjamerkinnoissämme. Tärkeää aineiston analysoinnissa oli miettiä tarkkaan, mikä kaikki muun muassa video kuvaus materiaalien sisällöstä oli meille hyödyllistä. Tässä kohtaa tulikin välillä ongelma hetkiä, jolloin täytyi tarkkaan miettiä, että onko tämä oikeasti tärkeää. Tämän ongelman kautta meidän tietämys oikeanlaisen aineiston etsimisestäkin kehittyi. Koimme myös tuokiokerroilla, että olisi ollut hyvä, jos käytössämme olisi ollut kaksi kameraa yhden sijasta. Toimintaa olisi näin ollen saatu taltioitua laajemmissa määrin, mutta silloin toinen meistä opiskelijoista ei olisi päässyt osallistumaan lasten kanssa itse toimintaan. Koimme siis

parempana vaihtoehtona sen, että toinen kuvaa ja toinen osallistuu itse tuokiokertaan yhdessä lasten kanssa ja ohjaa näin tuokion kulkua.

Muuten saimme mielestämme suhteellisen helposti aineistoa kasaan muihin opinnäytetyömme osiin, mutta tutkimustuloksissa ilmeni hieman ongelmia. Miettiessämme vastauksien ja teorian peilaamista toisiinsa kysymyksen kaksi kohdalla tämä ongelma ilmeni erityisesti. Aiheestamme on todella vähän tutkimustuloksia koskien juurikin lapsien näkökulmaa tai toimintaa kyseistä aihetta kohtaan, joten teorian löytäminen oli hieman hankalaa. Pienen mietinnän jälkeen saimmekin idean lähestyä kysymystä toisenlaisen tavan kautta, joka auttoikin meitä etenemään tutkimustuloksien käsittelyn loppuun saattamisessa.

Tutkimuksemme toi sukupuolisensitiivisyyttä koskevaan teoriaan uutta näkökulmaa lapsien kokemusten kautta. Lapsien kokemuksia ja reagointia uuden työotteen siivittämän työskentelyn kohdalla ei ole tutkittu tähän mennessä juuri lainkaan, joten näkökulmamme loi teoreettiselle tiedolle uutta pohjaa. Tutkimuksemme avulla pystyimme kokeilemaan uusia toimintatapoja ja havainnoimaan lapsien toiminnassa, ajattelussa ja reagoinnissa tapahtuvia välittömiä muutoksia. Tämän kaltainen tutkimustulos on vielä jokseenkin harvinaista, sillä aihetta ei ole vielä tutkittu juurikaan lasten näkökulmasta. Lisäksi tutkimuksemme toi teoreettiseen tietoon lisää myös alueellista näkökulmaa. Tulostemme avulla pystytään saamaan viitteitä siitä, millaisella pohjalla kotkalaisen varhaiskasvatuksen sukupuolisensitiivinen osaaminen on.

Tutkimuksemme eteni mielestämme suhteellisen mallikkaasti alusta loppuun. Yllätyimmekin työn loppupuolella, kuinka jouhevasti työmme on valmistunut. Tuntui kuin se olisi loppujen lopuksi kerännyt itsensä kokoon lähes itsestään. Vaikka alkuun meillä olikin hieman paineita, että millainen urakka sitä oikein odottaa, niin selvisimme mielestämme todella taidokkaasti ilman suurimpia hermoromahduksia.

9.4 Jatkotutkimushaasteet

Opinnäytetyömme toteutuksen aikana mielessämme heräsi paljon sukupuolisensitiivisyyteen ja sen tutkimiseen liittyviä kysymyksiä ja ajatuksia. Sukupuolisensitiivisyys on työntekijöiden työotteeseen liitettävää toimintaa, jonka

vuoksi koimmekin työntekijöiden näkökulmaan painottuvan jatkotutkimuksen tärkeänä. Tämän lisäksi huomasimme, että sukupuolisensitiivisyyttä koskevat tutkimukset kaipasivat lisää lapsinäkökulmaa. Vaikka kyseessä onkin työntekijöiden toimintaan suunnattu uudistus, ovat sen vaikutuksesta yleistyvien uusien käytäntöjen herättämät reaktiot ja muutokset mielenkiintoista tutkittavaa.

Peilasimme tutkimustuloksiamme aikaisemmin julkaistuun tutkimustietoon, jonka aikana huomasimme eroavaisuuksia eri päiväkotien tietoisuuden saralla. Mieleemme nousi ajatus siitä, onko sukupuolisensitiivisyyteen liittyvää tietoa jaettu valtakunnallisesti yhtä paljon, vai onko varhaiskasvatuksen ammattilaisten tiedoissa mahdollisia alueellisia eroja. Tämän lisäksi pohdimme sitä, onko ammattilaisten asenteissa mahdollisia eroja ja kuinka paljon kuntien resursseilla on vaikutusta sukupuolisensitiivisen ajattelun ja työotteen levittämiseen varhaiskasvatuksen kentällä.

Mieleemme nousi myös ajatus siitä, millaisilla keinoilla sukupuolisensitiivisyyteen liittyvää käytännön tietoa voitaisiin jakaa parhaalla mahdollisella tavalla. Olisiko varhaiskasvatuksen henkilökunnalla tarvetta esimerkiksi sukupuolisensitiivisyyttä tukevalle työkalupakille vai, ovatko tällä hetkellä tarjotut koulutusmahdollisuudet tarpeeksi kattavat heille? Pohdimme myös missä määrin sukupuolisensitiivisyyttä on otettu osaksi varhaiskasvatuksessa työskentelevän henkilöstön ammatillista koulutusta. Onko uusi pinnalle noussut aihe otettu tarpeeksi kattavalla tavalla osaksi ammattilaisten opetusta ja koulutusta, vai onko tiedon jaon pääpaino edelleen täydennyskoulutuksen ja työnantajien tarjoamien koulutusmahdollisuuksien varassa? Jatkotutkimukset voisivat vastata tämän kaltaisiin kysymyksiin.

Sukupuolisensitiivisyyteen liittyvää tutkimusta voitaisiin laajentaa myös lapsien näkökulmaa avaavaksi. Olisi mielenkiintoista lukea tutkimustuloksia sukupuolisensitiivisten käytäntöjen pitkäjänteisestä hyödyntämisestä ja sen vaikutuksesta lapsiin. Pohdimme, voisiko tutkimuksen avulla seurata, kuinka lapset kokevat yksilöllisyytensä huomioimisen muuttuneen sukupuolisensitiivisen työotteen myötä. Olisi jännittävää nähdä, miten lapset kokevat sukupuolisensitiivisen työskentelyn tavoitteiden toteutuneen.

LÄHTEET

Eskola, P. 6/2017. Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/vp3/kvptl/vasu-kotka.file/download/7b1466dcb69722b08a3e5a17370448b302566e23/Kotkan%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf> [viitattu 15.5.2018].

Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. Helsinki: BoD.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hujala, E. & Turja, L. 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Digital.

Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Husso, M. & Heiskala, R. 2016. Sukupuolikysymys. Helsinki: Gaudeamus.

Ingman-Friberg, S. & Cacciatore, R. 2016. Keho on leikki. Avain luonnolliseen seksuaalikasvatukseen alle kouluikässä. Tallinna: Printon.

Javanainen, M. 2000. Lasten- ja nuorisopsykiatria. Vol. 1: Lapsen ja nuoren psyykinen kehitys. Gummerus Kirjapaino Oy.

Kahri, M. 2003. Lapsen arki on leikkiä 2. Kauhava: Pienperheyhdistys Ry.

Kananen, J. 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Suomen Yliopistopaino Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen osallisuus. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2004. Temperamentti – Ihmisen yksilöllisyys. Juva: WS Bookwell Oy.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.

Lundström, S. 2016. Myös pojat voivat pukea prinsessamekon – Päiväkotien työntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia sukupuolisensitiivisestä varhaiskasvatuksesta. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/106287/Lundstrom_Satu.pdf?sequence=1 [viitattu 26.8.2018].

Mielen ihmeet. 2017. 8 kehityksen vaihetta Erik Eriksonin mukaan. Saatavissa: <https://mielenihmeet.fi/8-kehityksen-vaihetta-erik-eriksonin-mukaan> [viitattu 3.8.2018].

Nurmi, J.-E., Ahonen, T. & Lyytinen, H. 2015. Ihmisen psykologinen kehitys. Juva: Bookwell Oy.

Ojala, M. 2015. Varhaiskasvatus, esiopetus ja koulun alku lapsen oppimisen ja kehittymisen näkökulmasta. Tutkimuksia 368. Helsinki: Unigrafia Oy.

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Tampere: Suomen Yliopisto paino Oy. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf [viitattu 15.5.2018].

Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatus. Saatavissa: https://www.oph.fi/koulu-tus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus [viitattu 15.5.2018].

Qvick, S. 2017. Satukirjoista tukea lasten tunnetaitojen vahvistamiseen. Opin- näytetyö. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132475/Su-sanna_Qvick.pdf?sequence=1 [viitattu 5.9.2018].

Riihelä, M. & Kauppinen, R. 1995. Esiopetus linnunradalla. Näkökulmia varhaiseen oppimiseen ja leikkiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Setlementti. 2018. Sukupuolisensitiivisyys. Saatavissa: <https://www.setlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/sukupuolisensitiivisyys3/> [viitattu 22.8.2018].

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2015. Pulassa lapsen kanssa. Helsinki: Duodecim.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Lidp446323424> [viitattu 8.9.2018].

Vasta, R. 2016. Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. United Press Global.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012. Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Bookwell Oy: Juva.

LIITTEET

Liite 1

Suostumuslomake vanhemmille.

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu
Riina Raussi & Mona Söderholm
SO15S2

Hei!

Olemme sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä aiheesta ”Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa”. Järjestämme päiväkodin lapsille kolme leikkituokiota, joiden aikana leikimme sukupuolisensitiivisyyttä tukevia leikkejä. Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa perinteisten sukupuolistereotyyppien vähentämistä ja lapsen mahdollisuutta kasvaa ja tuntea itsensä omaksi, uniikiksi yksilökseen ilman pelkoa erilaisuuden tunteesta tai tuomitukseksi tulemisesta. Leikkituokioiden tarkoituksena on havainnoida lasten reagoitua uusiin leikkeihin.

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen sitoudut antamaan luvan lapsesi havainnointiin opinnäytetyötämme varten. Havainnoinnissamme käytämme videointia, äänentallennusta ja kirjallisia muistiinpanoja. Havainnoinneista saamamme materiaalit hävitämme opinnäytetyömme valmistuttua. Havainnointiin osallistuvien lasten henkilöllisyys suojataan numeroimisen avulla ja lasten yksityisyydensuoja säilyy projektin alusta loppuun asti. Meitä sitoo vaitiolovelvollisuus.

Jos teillä herää kysymyksiä tutkimukseemme liittyen, tavoitatte meidät sähköpostitse. mona.soderholm@edu.xamk.fi & riina.raussi@edu.xamk.fi

Allekirjoitus ja nimen selvennys:

Kyselylomake.

Hei!

Teemme opinnäytetyötä aiheesta: Leikki sukupuolisensitiivisyyden edistäjänä varhaiskasvatuksessa. Kyselylomakkeen avulla keräämme tietoa työntekijöiden näkökulmasta sukupuolisensitiivisyyteen. Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömänä.

Mitä sukupuolisensitiivisyys mielestäsi tarkoittaa?

Pidätkö sukupuolisensitiivisyyttä tärkeänä osana varhaiskasvatusta?

Kyllä

Ei

Miksi sukupuolisensitiivisyys on/ei ole tärkeää varhaiskasvatuksessa?

Olisitko valmis omaksumaan uusia sukupuolisensitiivisiä käytäntöjä työskente-
lyysi?

Kyllä

Ei

Kuinka paljon tietoa sinulla on sukupuolisensitiivisyydestä?

Haluaisitko saada lisää tietoa ja osaamista sukupuolisensitiiviseen kasvatuk-
seen liittyen?

Kyllä

Ei

Kiitos vastauksista jo etukäteen! – Mona & Riina